

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка

Нови Сад, септембар, 1980.

XXIX год. непрекидног издажења

Број 9

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Душан Ружић	Улога, место и карактер заступништва у поступку пред Уставним судом
Др Марија Радовановић-Вучковић	Конклаудентна радња накнадног одобрења
Др Карло Ковач	Неки видови ефикасне заштите интереса поверилаца по Закону о облигационим односима
Др Јован Гуцуња	Проблеми правног регулисања поверилачко-дужничких односа и заштите поверилаца у случају престанка организације удруженог рада
Владимир Таминцић	Пасивна легитимација у привредним споровима када је тужена радна организација која у свом саставу има основне организације удруженог рада

ПРАВНА ПРАКСА

Светозар Добросављев	Грађанско право

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

НЕКРОЛОГ

Бранко Бењак

Будислав Бањацић

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

LII год. од изласка
XXIX год. непрекидног излажења

Нови Сад, септембар, 1980.
Број 9

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Душан Ружић
судија Уставног суда Србије

УЛОГА, МЕСТО И КАРАКТЕР ЗАСТУПНИШТВА У ПОСТУПКУ ПРЕД УСТАВНИМ СУДОМ

У низу значајних питања метода рада Уставних судова у вршењу Уставом поверених послова садржано је и питање улоге, места и карактера заступништва. Прописи о поступцима Уставних судова ово питање уређују веома сумарно, углавном одређујући да органе, организације и заједнице, као учеснике у поступку представљају и заступају њихови законом или општим актом утврђени представници односно заступници, а могу их заступати и пуномоћници на основу издатог пуномоћја. При томе се у овим прописима не одређује на истоветан начин да ли је овде у питању представљање или заступање када се као учесници у поступку појављују органи, организације и заједнице. У прописима о поступцима Уставног суда Југославије, Уставног суда Социјалистичке Републике Црне Горе, Уставног суда Србије, Уставног суда Македоније, говори се о представљању, а у прописима о поступцима Уставног суда Босне и Херцеговине, Уставног суда Хрватске и Уставног суда Социјалистичке Републике Словеније, говори се о њиховом заступању од стране представника. Разлике постоје и у регулисању могућности заступања путем пуномоћника. Једни одређују генерално да учеснике у поступку могу заступати пуномоћници, а други ближе одређују да учеснике у поступку и њихове представнике могу заступати пуномоћници на основу пуномоћја издатог за заступање пред Уставним судом. До овако сумарног и различитог уређивања

заступништва пред Уставним судом вероватно је дошло као резултат схватања да се у питањима положаја и овлашћења заступника и пуномоћника могу примењивати одговарајућа правила процесних закона, пре свега Закона о парничном поступку. Поједини прописи о поступку пред Уставним судом изричито предвиђају могућност примене ових правила. Међутим, предвиђање такве могућности не решава проблем заступништва пред Уставним судом нити се сходном применом одговарајућих правила процесних Закона могу у пракси без дилема одредити положај и овлашћења ових лица приликом деловања у поступку пред Уставним судом, а посебно на јавној расправи. Ово стога што деловање учесника у поступку пред Уставним судом, с обзиром на његову функцију, има сасвим другачију сврху и садржину, а самим тим и карактеристике у односу на деловање странака, њихових заступника и пуномоћника у кривичном, парничном или ванпарничном поступку пред редовним Судом. У пракси, услед тога, има доста дилема око многих питања из овог домена, почев од тога какав је њихов положај и улога, ко може бити представник односно заступник и пуномоћник, како се заснива однос заступништва и пуномоћства, какав је однос између Суда и представника, заступника и пуномоћника, а какав између заступаног и заступника односно пуномоћника и др. Свако од ових питања је од таквог значаја за рад Суда да заслужује посебну анализу што није могуће учинити у оквирима једног оваквог рада. Услед тога ћемо настојати да укажемо само на своја гледања основних проблема код сваког од ових питања и мишљење о начину њиховог постављања и решавања. При томе, имамо у виду да ће нека од ових питања сигурно, у наредном периоду, бити предмет свестраног разматрања у самим Уставним судовима у склопу активности за побољшање ефикасности њиховог рада.

Положај и улога заступништва

Положај и улога заступника и пуномоћника у поступку пред Уставним судом опредељен је положајем и улогом учесника у поступку, а посебно на јавној расправи. Процесни прописи Уставних судова не одређују на истоветан начин ко се сматра учесником у поступку. У једнима се тај положај даје само органима, организацијама и заједницама Уставом овлашћеним да покрену поступак пред Судом, а у другим и подносиоцима иницијатива да Суд покрене поступак. Међутим, и у једном и у другом случају учесници се позивају на јавну расправу, а њихови представници, заступници и пуномоћници су овлашћени да износе став и мишљење о предмету поступка као и да дају потребна објашњења, обавештења и податке. По правилу они могу износити и образлагати одређене захтеве и предлоге, а такође и одговарати на наводе и чињенице изнесене на јавној расправи.

Својом активношћу они доприносе потпунијем и свестранијем сагледавању и оцењивању свих околности и чињеница које су од значаја за доношење одлуке Суда. Услед тога њихово деловање на расправи треба да буде активно и конструктивно. Оно треба да буде усмерено на стварање могућности Суду да утврди све чињенице релевантне за доношење одлуке. Оваква овлашћења, дужности и обавезе постављају и одређене захтеве у погледу стручних и других профила лица која наступају као представници, заступници и пуномоћници учесника у поступку.

Ко може бити представник, заступник и пуномоћник

Процесни прописи Уставних судова не одређују услове које морају испуњавати лица која се појављују у поступку, а посебно на јавној расправи, као представници, заступници или пуномоћници. Нема услова ни у погледу стручне способности као што је то случај у одређеним ситуацијама у поступку код редовног Суда. Ти услови су одређени другим прописима у зависности од својства учесника у поступку. Наиме, примењују се законски прописи и статутарна правила који одређују ко представља и заступа Скупштину друштвено-политичке заједнице, Председништва СФРЈ, Републике и Аутономне покрајине, Савезно извршно веће, Републичко извршно веће и Извршно веће Аутономне покрајине, Уставне судове, Редовне судове, Савезног, Републичког и Покрајинског јавног тужиоца, Савезног, Републичког и Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, Савезног, Републичког и Покрајинског органа управе, Другог државног органа, Службу друштвеног књиговодства у Федерацији, Републици и Аутономној покрајини, организације удруженог рада, месне заједнице, самоуправне интересне заједнице, и друге самоуправне организације и заједнице. По правилу то су председник Скупштине, председник Извршног већа, старешине органа управе и др. државних органа, председници колегијалних органа у организацијама удруженог рада, месним заједницама, самоуправним интересним заједницама и др. У односу на организације удруженог рада ово питање је уређено одредбом чл. 438. Закона о удруженом раду. Прописано је да организацију удруженог рада заступа инокосни пословодни орган, односно председник колегијалног пословодног органа уз остављање могућности да се то другачије одреди Статутом или другим самоуправним општим актом организације.

За разлику од ових унапред одређених услова у погледу могућности вршења дужности представника и заступника у односу на дужност пуномоћника нема таквог одређивања. Услед тога и у поступку пред Уставним судом може се тражити само услов којег поставља Закон о парничном поступку, а то је да пуномоћник може да буде пословно способно лице. У пракси то је обично неко лице из органа, организације и заједнице, које

је учесник у поступку, по правилу са правном спремом, а у односу на радне људе и грађане као иницијаторе то је најчешће адвокат. За организације удруженог рада потребан је и услов из чл. 439. Закона о удруженом раду, а то је да пуномоћ буде дата од стране законског заступника организације и то у писменом облику уз навођење радњи које је пуномоћник овлашћен да предузме.

Начин заснивања заступништва

Овлашћење за представљање и заступање пред Судом органа, организација и заједница саставни је део функција одређених лица које су одређене законским прописима, статутарним правилима или самоуправним општим актима. За њихово наступање и деловање на јавној расправи и уопште пред Уставним судом није потребно посебно овлашћење. Они су по самој својој функцији овлашћени на предузимање свих, процесним прописима предвиђених, радњи у поступку и на јавној расправи. Наравно, све то у границама овлашћења функције коју обавља. У пракси, као што је већ наведено, то деловање се у највећем броју случајева испољава у давању потребних обавештења, објашњења и података и излагања става и мишљења органа, организација или заједница коју представљају и заступају. У случају потребе Суд може од овог лица тражити доказе о обиму овлашћења.

Овлашћења по основу пуномоћства одређују се писменим документом који за органе, организације и заједнице издаје законски заступник (чл. 439. ЗУР-а и др.). Радни људи и грађани, у складу са правилима парничног поступка, могу своје пуномоћје као учесници у поступку дати одређеном лицу писмено или усмено на записник код Суда.

Садржина односа између Суда и представника, заступника и пуномоћника

У излагању о положају и улози заступништва пред Уставним судом указали смо делимично и на садржину односа између Суда, представника, заступника и пуномоћника. Специфичност ових односа, за разлику од поступака редовног суда, изискује да се укаже још на неке моменте. У најзначајнијем делу поступка пред Уставним судом, на јавној расправи, спроводи се у извесној мери контрадикторан поступак. У том поступку представници, заступници и пуномоћници или сами радни људи и грађани као иницијатори излажу своје ставове и мишљења или износе податке и обавештења за која цене да су неопходна за доношење одлуке Суда. По правилу то су и једине радње које се на јавној расправи обављају од стране ових лица. Имајући то у виду неминовно се поставља питање

и какав је карактер тог односа. Наиме, поставља се питање да ли се овде ради о заступништву у пуном смислу те речи или представништву односно делању — иступању органа, организација и заједница — као учесника у поступку — преко њихових органа (чл. 438. ст. 6. Закона о удруженом раду).

Постојање пуномоћника не спречава учеснике у поступку да на јавној расправи или у другом делу поступка дејствују и путем заступника, ако су у питању органи, организације и заједнице, или лично ако су у питању радни људи и грађани као иницијатори. То учествовање може да буде и по захтеву Суда на основу оцене да ће се на тај начин добити детаљнија обавештења или објашњења. У таквим случајевима може да настане ситуација да они дају Суду другачије изјаве, податке и обавештења од оних датих од стране пуномоћника. Значај тога цениће Суд приликом доношења одлуке. Извесне тешкоће могле би да настану једино кад пуномоћник претходно изјави да повлачи иницијативу или предлог, а заступник односно заступани то опозове. Мишљења сам да би у оваквом случају Суд требало да прихвати изјаву заступника, односно заступаног као меродавнију. Ово тим пре што нема сметњи да он предложи покретање новог поступка поновном иницијативом, односно покрене нови поступак поновним предлогом.

Садржина односа између заступаног и заступника, односно пуномоћника

Из свега досада наведеног произилази да су представник, заступник и пуномоћник лица која у име, Законом одређених, учесника у поступку пред Уставним судом, а посебно на јавној расправи предузимају одређене радње предвиђене за тај поступак. Целокупна њихова активност дејствује непосредно према самим учесницима односно органу, организацији и заједници или радном човеку или грађанину као иницијатору, и то како у погледу резултата тако и у погледу последица. У односу на пуномоћника овлашћеног од стране представника или заступника органа, организације и заједнице, ова активност делује према заступнику који му је издао пуномоћје и истог обавезује. Овај пуномоћник може пренети пуномоћје на друго лице само ако је за то посебно овлашћен од заступника. Овлашћење мора бити дато у писменом облику.

Заступник и пуномоћник су дужни да поверене дужности обаве савесно. За свој рад одговарају заступаном материјално, а заступник и дисциплински. Доиста, ти пропусти и грешке не могу да имају карактер и димензије пропуста заступника и пуномоћника у поступку пред редовним судом, а самим тим ни последице. Наиме, поступак пред Уставним судом је тако постављен и усмерен да услед пропуста и грешака заступника и пуномоћника ређе може да дође до штета.

Закључна разматрања

Разматрајући институт заступништва у поступку пред Уставним судом указали смо да је то најчешћи начин деловања учесника овог поступка. Ово с обзиром на њихову структуру. Наиме, највећи број учесника су органи, организације и заједнице, с обзиром да су они доносиоци нормативних аката чија се законитост или уставност цени од стране Уставног суда или да се појављују као овлашћени покретачи поступка. Једино у случајевима покретања поступка од стране самог Суда на основу иницијатива самих радних људи и грађана нема заступништва у том обиму, јер они обично иступају лично, а само изузетно путем пуномоћника. Услед овакве ситуације може се констатovati да институција заступништва има значајно место у поступку пред Уставним судом. Заступници и пуномоћници својом активношћу у знатној мери утичу на ефикасност па и исход поступка. Међутим, значај и домаћај тог утицаја, по нашем мишљењу, није исти у једном и другом случају. Ово стога што карактеру и сврси поступка пред Уставним судом више одговара непосредно деловање самих учесника, односно њихових представника или законских заступника. Њима су по правилу познати сви аспекти питања о којем се пред Судом расправља. Устању су да укажу не само на уставно-правне већ и на социолошке, економске и др. аспекте, као и да изнесу податке о околностима које су утицале на одређена нормативна решења. Ово посебно код уставних спорова из области стамбених и радних односа.

Према нашем запажању постојећа пракса више је оријентисана на коришћење пуномоћника. Овим лицима обично нису познате све оне околности које су од значаја за доношење одлуке Суда. То отежава рад Суда услед немогућности да брзо дође до потребних података и обавештења.

Поступак пред Уставним судом тражи активно и свестрано деловање не само Суда и његове службе већ и свих непосредних и осталих учесника. Овлашћења, права и дужности су, доиста, различита, али она нису супротстављена једна другим нити између њих постоји неки јаз. Деловање и једних и других чине јединствену целину и имају исти циљ, а то је обезбеђење и заштита уставности и законитости. Сигурно је да таквом њиховом заједничком карактеру и циљу највише одговара непосредно комуницирање о свим питањима поступка покренутог ради давања оцено о уставности и законитости одређеног нормативног акта.

Имајући све ово у виду мора се поставити питање потребе да се у процесним прописима Уставних судова детаљније уреди улога, место и карактер заступништва. Тиме би се отклониле све постојеће дилеме и омогућило да се институција заступништва пред Уставним судом у потпуности постави и уреди на начин који одговара специфичностима метода рада Уставног суда.

Др Марија Радовановић-Вучковић
доцент Правног факултета у Новом Саду

КОНКЛУДЕНТНА РАДЊА НАКНАДНОГ ОДОБРЕЊА

(Поводом једне судске одлуке)

I

Некако од времена припрема за доношење Устава СФРЈ настала је пракса објављивања судских одлука на много разноврсније начине и из бројнијих извора него што је био случај до тада. Теорији права је тиме олакшан посао праћења и анализирања судске праксе. То је необично важан задатак. Теорија би требало у већој мери да покаже заинтересованост за праћење објављене судске праксе. Упознајући се са објављеном судском праксом требало би да се, помажући јој у разрешењу дилема које се јављају у њеном одговорном раду, на одређене одлуке осврће. То би првенствено требало да буду одлуке које мењају дотадашњи став судске праксе и оне одлуке које треба, аргументовано, стављати под знак питања. Једну такву судску одлуку издвојили смо из приказане судске праксе у књизи „Облигациони уговори кроз судску праксу“ (издавач: Правно-економски центар, Београд 1978, I издање). Да не би било забуне, цитираћемо све што је у наведеној књизи посвећеној приказу судске праксе дато, а односи се на одлуку Врховног привредног суда, Сл. 693/70. од 23. децембра 1970. У наведеној књизи цитирана одлука је приказана на странама 926. и 927. Наслов приказа одлуке суда гласи „Располагање робом има карактер накнадног одобрења уговора који је потписало неовлашћено лице“. Цитираћемо све што је у овој књизи приказа судске праксе објављено:

„Тужилац је навео да је туженом на основу купопродајног уговора продао уговорену робу. Тужилац је испоставио рачун којим је зарачунао куповну цену продате робе. Међутим, тужени је одбио да исплати испостављен рачун, па је стога тужилац тужио да суд обавезе туженог на исплату куповне цене.

Тужени је оспорио тужбени захтев. Истакао је да га уговор на који се позива тужилац не обавезује, јер је његов комерцијалиста који је потписао тај уговор био овлашћен само за продају робе, док му је

за куповину робе била потребна сагласност директора и комерцијалног директора. Такво одобрење поменути комерцијалиста за куповину робе по спорним закључницама није имао, те да су те закључнице без правне важности.

Првостепени суд је одбио тужбени захтев заузевши становиште да је тужбеников комерцијалиста имао ограничено пуномоћје, те да није био овлашћен да закључи спорне уговоре без сагласности директора и комерцијалног директора туженог, а да такво одобрење није имао па да, према томе, између странака није закључен правоваљан уговор, пошто га је у име туженог потписало неовлашћено лице.

Тужилац је у благовремено поднетој жалби истакао чињеницу да је тужени располагао робом која му је продата по спорној закључници. Врховни привредни суд је уважио жалбу тужиоца, укинуо првостепену пресуду и предмет вратио истом суду на поновно суђење.

У смислу узансе 41. став 1. Општих узанси за промет робом уговор који неко лице закључи као пуномоћник у име другог, без његовога овлашћења, обавезује неовлашћено заступаног само ако он уговор накнадно одобри, с тим, што се то одобрење може извршити било изричитом изјавом, било конклаудентном радњом. Сагласно томе прималац робе — неовлашћено заступани — је дужан да плати куповну цену ако је робом располагао, с обзиром да располагање робом има карактер накнадног одобрења уговора.

У конкретном случају првостепени суд је, на основу изведених доказа, посебно пуномоћја које је тужени дао свом комерцијалисти који је потписао спорни уговор, утврдио да је тај комерцијалиста туженог био овлашћен да у име и за рачун туженог закључи уговоре о куповини робе само по посебном писменом овлашћењу директора или комерцијалног директора туженог предузећа, као и да тај комерцијалиста такво одобрење није имао, па је према томе спорни уговор неовлашћено закључио. Међутим, с обзиром да је комерцијалиста истим пуномоћјем био овлашћен да закључује уговоре о продаји робе и да је сагласно датом пуномоћју робу купљену од тужиоца одмах даље продао, то је тужени закључењем овог другог уговора преко свог сада овлашћеног представника робом располагао, па се има узети да је тужени у смислу раније наведене узансе конвалидирао претходни спорни уговор о куповини робе који је у његово име и за његов рачун закључио у том случају неовлашћени комерцијалиста и да према томе спорни уговор обавезује странке.

Код овако заузетог правног становишта да је између странака закључен правоваљан уговор по спорној закључници за право тужиоца за наплату куповне цене поред већ неспорне чињенице да су туженом уручене спорне фактуре, битно је још утврдити да ли је тужилац испоручио туженом робу која је предмет спорног купопродајног уговора.

(Према решењу Врховног привредног суда, Сл. 693/70. од 23. децембра 1970. године)."

Из наведеног приказа ове судске одлуке може се закључити да се ради о иступању *falsus procurator*. За закључење уговора о куповини у име тужене радне организације комерцијалиста те радне организације није имао овлашћење. Суд у том смислу цитира тада примењиване Опште узансе за промет робе (члан 41. ст. 1. Узанси). У њима садржано решење је иначе идентично са решењем садржаним у новом савезном Закону о облигационим односима из 1978. године (ст. 1. члана 88. Закона), према коме такође закључивање уговора у име и за рачун другог лица без његовог овлашћења обавезује неовлашћено заступано лице само ако уговор накнадно одобри. Суд, међутим, у одлуци о којој је овде реч, том тексту нешто додаје — кроз појам конклаудентне радње: „У смислу узансе 41. став 1. Општих узанси за промет робом, уговор који неко лице закључи као пуномоћ-

ник у име другогa без његовог овлашћења, обавезује неовлашћено заступаног само ако он уговор накнадно одобри, с тим, што се то одобрење може извршити било изричитом изјавом било конклюдентном радњом". (Подвукла М. Р-В.) Суд (бар према приказу ове судске одлуке наведеном у књизи) узима да се у конкретном случају одобрењем од стране неовлашћено заступаног има сматрати чињеница да је комерцијалиста, овлашћен за продају робе радне организације али не и за куповину робе, продао робу коју није имао овлашћење да купи. Из овога би даље проистицало да све што овај комерцијалиста успе да прода, а може се подвести под појам робе, комерцијалиста може и да купи, упркос изричитој забрани да самостално купује робу. Ако би ово тумачење могло опстати, радна организација би, у том случају, узалудно покушала да ограничи овлашћење свог комерцијалисте само на продају робе у њено име и за њен рачун. Практично би остајало без дејства ограничење његовог овлашћења да не може у њено име и за њен рачун да закључује уговоре о куповини робе, кадгод успе да закључи уговор о њеној продаји.

II

Под условом да је у наведеној књизи судска одлука исправно презентирана, поставили би, у нашим даљим разматрањима, као полазно, питање: није ли суд пренебрегао нешто што је било од значаја за одлучивање односно, није ли суд у неограниченој мери штитио сигурност правног промета? Даље питање са којим се сусрећемо је: да ли је у понашању комерцијалисте, које се састојало у продаји робе коју је купио без овлашћења, садржана конклюдентна радња накнадног одобрења куповине робе од стране радне организације?¹ Питање се може поделити на следећа: а) да ли је у конкретном случају комерцијалиста туженог овлашћен на продају робе? б) у чије име овај неовлашћени заступник из уговора о куповини робе робу даље продаје? в) ако је роба предмет неовлашћеног закљученог уговора о куповини робе у име радне организације, чија се уствари роба продаје у другом уговору о продаји ове исте робе, тј. препродаји трећем лицу? Суд одговор није дао ни на једно питање. Само се позива на конклюдентну радњу накнадног одобрења.

Конклюдентном радњом сматра се такво понашање, таква изјава воље која значи и нешто друго, али која на несумњив начин показује присуство одређене воље у смислу чињења или прихватања понуде. Потребно је да се понашање, које има више од једног смисла, без икакве сумње, с обзиром на конкретне околности, има узети као понашање које садржи одређену вољу

¹ „Класичан пример индиректног прећутног прихвата је препродаја робе трећем" (Младен Драшкић, Енциклопедија имовинског права и права ујуженог рада, Београд 1978, стр. 992).

за чињење или прихватање понуде. У конкретном случају требало би да је радна организација на несумњив начин прихватила (одобрила) уговор конклюдентном радњом која се састоји у препродаји робе од стране радне организације трећем лицу. Може ли се таквом радњом сматрати продаја неовлашћено купљене робе од стране лица које је робу неовлашћено купило? Додатна накнадна сагласност потребна је управо његовој изјави воље, те је не може он сам својим понашањем, тј. продајом робе, надоместити у име радне организације, јер је он неовлашћен за то. Тражена сагласност, тј. додатна изјава воље у случају закључивања уговора о куповини робе захтева, наиме, да је конклюдентна радња која представља одобрење, учињена од овлашћених лица. У конкретном случају не може се узети да одобрење постоји. Комерцијалиста је злоупотребио овлашћење за продају робе које је поседовао. Приликом закључивања уговора о препродаји неовлашћено купљене робе он се њиме послужио упркос изричитој забрани своје организације и привидно у њено име продао робу која није ни постала роба његове организације, јер није постојало овлашћење за њену куповину. То је био претходни услов да би он могао ову робу да прода.

Уговор којим је неовлашћено купљена роба продата трећем није се, у односима првог продавца и купца, могао узети као конклюдентна радња одобравања куповине робе, јер роба није од стране радне организације ни стечена уговором који је неовлашћено закључио њен комерцијалиста. Не постоји наиме правни основ (*iustus titulus*) као један од елемената за прелазак права својине односно права располагања са продавца робе на радну организацију у чије име је роба (неовлашћено) купљена. Стога највише што је суд могао, у интересу правне сигурности, у односу на уговор о препродаји робе трећем од стране комерцијалисте радне организације, је да, на захтев трећег савесног купца из другог уговора, обавезе према њему радну организацију. Ово стога што је њен комерцијалиста злоупотребио, према савесном купцу из другог уговора, овлашћење за продају робе. Ово је суд могао у време доношења пресуде, тј. 1970. године, односно, по правном систему пре Устава из 1974. године. Данас суд ни то не би могао. Прихватање привида овлашћења за заступање, кад је треће лице имало оправданог разлога да верује да овлашћење постоји, Закон о облигационим односима из 1978. године не прихвата, већ заштиту трећих савесних лица обезбеђује преко института накнаде штете (ст. 5, члана 87. и ст. 3, члана 88. Закона).

Суд је, приликом доношења цитиране одлуке, обавезао туженог, по основу уговора закљученог од стране *falsus procurator*, узимајући при том да препродаја робе трећем увек значи одобрење неовлашћено закљученог уговора о куповини, па макар да је, као у овом конкретном случају на пример, робу препродао *falsus procurator*. Могли бисмо закључити да је, имајући у виду конкретне околности, суд хтео да заштити брзину и сигурност правног промета по сваку цену. Суд је пренебрегао,

при том, друге правне принципе. Наша тема била би стога посвећена изналажењу праве мере заштите брзине и сигурности правног промета у нашем правном систему, односно заштите интереса трећих савесних лица у њему. Питање ће бити разматрано кроз сагледавање разлика у регулисању заштите сигурности промета пре и после Устава из 1974. године, Закона о удруженом раду из 1976. и Закона о облигационим односима из 1978. године.

III

После Устава СФРЈ из 1974. године нужно је, наиме, настало усклађивање законодавства са Уставом односно отклањање из правног система правних института који су одражавали отуђеност радника од услова рада и онемогућавали њихово одлучивање о резултатима рада. Једна од значајнијих таквих измена у правном систему је и увођење нове концепције правног лица у њему. Материјална добра (средства) нису најважнији елемент правног лица као у системима расподеле по основу приватне или државне својине средстава за производњу, већ услов обављања делатности (производње) у смислу обезбеђења средстава са којима се удружује живи рад радника. Рад радника је основ стицања у нашем систему и основни елемент садржан у основној организацији удруженог рада као основу сваког облика правног лица у нас. Следствено томе, средства која су услов остваривања права рада изражавају се категоријом рада (актуелног или минулог), а рад је само, и рад је увек, основ присвајања. Присвајање од стране непосредних стваралаца не сме се, следствено томе, поништити ни у сфери промета производа делатности правног лица. Стога се правно лице у правном промету са трећим лицима јавља са такозваном ограниченом правном способношћу у том смислу да правно лице нашег правног система не обавезује свако иступање заступника или органа самим тим што се ради о заступнику или о органу правног лица, нити је правно лице обавезано свим правним пословима предузетим у границама његове делатности. Само оно предузимање правних послова правно је релевантно у нашем систему друштвених односа ако и када је засновано на овлашћењима садржаним у општим и појединачним нормама правног лица, а у границама у регистре уписаног обима правног субјективитета. Уписивање се врши у судске регистре односно регистре које воде одређени управни органи за неке посебне организације. Овлашћења за заступања садржана су у самоуправним општим или појединачним актима (одлукама) радника основних организација удруженог рада. Иступање правних лица је, другим речима речено, кад су у питању организације удруженог рада, *садржински одређено одлукама радника основне организације удруженог рада*. На тржишту ова правна лица иступају преко заступника који су одређени одлукама које радници у основним организацијама

удруженог рада и другим организацијама односно радни људи у другим друштвеним правним лицима доносе кроз статуте или самоуправне споразуме. У интересу правне сигурности, обавезни су да их уписују у судске или друге прописима одређене регистре. Организацију удруженог рада, као правно лице, обавезују предузети правни послови и радње само ако су у складу са овим одлукама радника. Суд је одлуку о којој је овде реч донео 1970. године. Питање је, да поново нагласимо, да ли би се могло икако догодити да суд истовестно поступи, у односу на исти чињенични скуп, и после Устава из 1974. године и решења садржаних у наведеним законима. Ако би се судило по томе да је ова судска одлука приказана у прегледу судске праксе посвећене облигационим уговорима а објављене 1978. године, чини се да одговор треба да буде позитиван; да је то и била сврха објављивања збирке па и ове одлуке у збирци. Ми се са тим не бисмо сложили. И то не стога што су се изменила правно-техничка решења која се односе на иступање *falsus procurator*а односно појам и домаћај конклюдентних радњи (решења су по овим питањима остала иста), већ с обзиром на решења новог устава и законодавства која се односе на већ поменути нови изглед организације удруженог рада, као врсте правног лица, и нове начине постављања граница обавезивања односно граница правног субјективитета овог облика правног лица.² Да би успешније изразио (заштитио) несвојински, неексплоататорски режим друштвене својине и место и улогу неотуђивих права радника у њему, нови правни систем одустаје од заштите брзине и сигурности промета по сваку цену као и од самог тзв. класичног изгледа правног лица. Покушаћемо изложити њихов нови изглед, коментаришући истовремено одлуку у питању.

IV

Начело сигурности правног промета, и још шире, начело уставности и законитости, су значајна начела нашег правног система. У том погледу и ми следимо традицију савремених правних система у свету. Устав СФРЈ из 1974. године, заправо већ уставни амандмани XXI, XXII, XXIII из 1971. године, трагају за што савршенијом правном надградњом суштине економског и политичког система нашег друштва, водећи истовремено рачуна и о овим основним ослонцима сваке правне државе и правног система. Међутим, у ред најзначајнијих принципа на-

² Ми смо неке нове аспекте правног система изнели у чланцима објављеним у Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду. Они би могли употпунити слику промена правног система од значаја и за ову област, те, евентуално, читаоца упућујемо на њих. То су: „Делегатски систем, радни односи и предузимање правних радњи преко другог“, Зборник из 1979. г., стр. 277. до 288. и „Место самоуправних општих аката организација удруженог рада у нормативној разради права рада друштвеним средствима“, Зборник из 1978. г., стр. 153. до 170.

шег правног система спада и несвојинска концепција друштвене својине садржана још у Уставу из 1953. године, тј. одмах после увођења самоуправљања. Она је правно битно даље усавршена увођењем у Устав односно целокупни правни систем неотуђивих права радника. Присвајање по основу рада и резултата рада унапређено је, и има своју реалну друштвено-економску основу, у правној надградњи неотуђивих права радника. Јављање основне организације удруженог рада и неотуђивих права радника у њој су основна подлога повећања продуктивности рада, и сваког радника удруженог у основну организацију удруженог рада, и друштва у целини, с обзиром да висина дохотка и личних доходака зависи од оба чиниоца кумулативно. А да би се успешно остваривали било је неопходно да наш законодавац концепцију правног лица измени у односу на традиционално познат класични изглед правног лица. Отуда се наметнуо и нов начин регулисања и иступања правног лица у правном промету са трећим лицима. У правном систему заснованом на Уставу СФРЈ из 1974. године и Закону о удруженом раду из 1976. године значајна питања регулисана на нов начин су и правни субјективитет правних лица и начин иступања правних лица. Сигурност правног промета не обезбеђује се, према овој новој концепцији правног субјективитета правних лица, одржавањем правних послова закључених изван овлашћења. Заштита брзине и сигурности правног промета се стога осложњава. Трећа лица су дужна да се, са своје стране, обавесте о границама правне способности пословних партнера и да провере својство иступања односно границе заступања на која су овлашћена лица са којима закључују уговоре. Тек под тим условом они стичу својство трећих савесних лица. Њихова се сигурност и оправдани интерес штите путем института накнаде штете уместо, као што је било до сада, одржавањем правних послова закључених од стране саговорника изван његовог правног субјективитета, односно мимо граница овлашћења његових заступника. У супротном би се довела у питање неотуђива права радника и расподела према резултатима рада. Када би за обавезе у промету одговарало правно лице и у случајевима када то није желело, када је, као у наведеном случају, забранило куповину робе од стране одређеног радника, радницима би мало остајало од створеног дохотка и не би имали шта да деле према раду односно резултатима рада, јер би знатан део њиховог дохотка независно од њихове воље, у сфери промета послужио за плаћање обавеза (као овде по одлуци суда) преузетих независно од њихових одлука. Независно и мимо њихове одлуке не може се располагати друштвеном имовином ни у сфери промета. Не би остајало довољно да се кроз расподелу добије према резултату рада ако се стварају и плаћају обавезе створене мимо овлашћења или мимо правног субјективитета организација удруженог рада. Стога ми тврдимо да се, позивом на заштиту брзине и сигурности правног промета, наша судска пракса (по нашем мишљењу) не може више осла-

њати на решења садржана у Општим узансама за промет робе из 1953. године, нити на некадашња решења садржана у правним правилима и у појединим законима у оквиру којих смо имали установе које се сада показују као инкомпатибилне са неотуђивим правима радника основне организације удруженог рада. (Једна од таквих установа је била раније постојећа и аутоматски обвезујућа прокура као посебан ефикасан начин заштите брзине и сигурности правног промета.) Сфера промета као надградња друштвених односа у којима се врши стварање и расподела створених вредности, трпи у нашем систему утицај промена насталих у областима стварања и расподеле створених вредности. Стога мора бити превазиђен ранији изглед правних лица који је подразумевао аутоматско обвезивање предузећа дељењем његових органа и дељењем пуномоћника по запослењу у широким оквирима обављања делатности правног лица.³ Навешћемо у новом поглављу битне разлике у том погледу.

V

Иступање заступника организација удруженог рада не идентификује се више у нашем правном систему са иступањем органа правног лица. Нити је истоветно са представљањем правног лица као целине од стране представника правног лица које у правном систему срећемо изван области предузимања имовинскоправних послова и правних радњи које се предузимају преко другог лица. Заступање организације удруженог рада конципирано је већ у Уставу из 1974. године (члан 103), а даље разрађено у Закону о удруженом раду из 1976. године (чл. 438. и 439). Приликом тумачења ових решења садржаних у Уставу и Закону о удруженом раду не треба заборавити постојање још једног закона намењеног предузимању правних послова и радњи у области правног промета (размене). То је савезни Закон о облигационим односима из 1978. године. Овај Закон садржи заступање као принцип за подручје предузимања правних послова и радњи које подразумевају изјаву воље као услов за наступање одређених правних дејстава. Закон о облигационим односима овај принцип регулише у оквиру регулисања уговора али изричито проширује његово дејство и на друге правне послове и радње који захтевају изјаву воље (ст. 1. члана 87. и ст. 2. члана 88. Закона). Закон о облигационим односима садржи могућност њиховог предузимања преко другог лица у својству заступника, тј. тако да се изјаве чине у име и за рачун заступаних лица када за такво иступање постоји овлашћење које може да се заснива

³ Ранији начини заступања и представљања правних лица у оквиру правног система, који је постојао пре Устава из 1974. године, изложени су укратко, са наше стране, у чланку: „Представљање правних лица од стране њихових органа”, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 1/1966, стр. 99. до 107.

на закону, статуту или другом самоуправном општем акту, акту надлежног органа односно на овлашћењу које се заснива на изјави воље заступаног лица (пуномоћ).

Ово делање преко другог, стицање права и обавеза тим начином — преко заступника — одавно је постало један од правних принципа.⁴ Принцип заступања значи могућност да стичемо права и обавезе правним пословима и правним радњама које у наше име и за наш рачун дају друга лица, а која значи или још једну могућност да стичемо права и обавезе (пored тога што то можемо и властитим изјавама воље ако смо пословно способни) или једину могућност стицања права и обавеза (ако се ради о правном лицу које нема вољу као целина, односно ако се ради о пословно неспособном појединцу чија воља није правно релевантна) или о принудном стицању права и обавеза, ако закон (независно од воље појединца односно правног лица) жели ове субјекте права да обавезе. Изјавом воље заступника стварају се за њих права и обавеза (изјавом воље у њихово име) на основу законског овлашћења садржаног директно у закону или акту овлашћеног органа, односно на основу њихове изјаве воље садржане у пуномоћи или у статуту или другом самоуправном општем акту.

У области заступања организација удруженог рада правни систем заснован на Уставу из 1974. године уводи и неке посебности у односу на овај општи систем заступања који познаје модерно право и који усваја савезни Закон о облигационим односима.

За организацију удруженог рада заступање уређује не само Закон о удруженом раду већ и сам Устав са разлога које смо већ подвукли. Конкретне појединце који ће изјавама воље — правним пословима и правним радњама — стварати права и обавезе за организацију удруженог рада, уз поштовање услова садржаних у Уставу и Закону о удруженом раду, одређује сама организација удруженог рада самоуправним општим актима: статутом или самоуправним споразумима. Ови појединци — заступници одређени су одлуком већине радника сваке основне организације удруженог рада, с обзиром на обавезне састојке самоуправних споразума о удруживању односно статута организације удруженог рада. Из одредби Устава и Закона о удруженом раду проистиче да заступници могу бити само лица из реда радника организације удруженог рада и то радници који имају посебна овлашћења и одговорности (члан 103. Устава и члан 438. став 2. Закона о удруженом раду). По природи функције коју врши посебна овлашћења и одговорности има и пословодни орган организације удруженог рада (инокосни пословодни орган односно председник колегијалног пословодног органа) тако да и он може самоуправним општим актима бити одређен за за-

⁴ О историји настанка заступања види у нашем делу: „Заступништво у грађанском и привредном праву”, Институт за упоредно право, Монографија 47, Београд 1969.

ступника организације удруженог рада. Закон, уствари, полази од претпоставке да су радници ово решење одабрали: да их заступа пословодни орган, ако статутом односно другим самоуправним општим актом организације удруженог рада нису посебно регулисали ко ће заступати организацију удруженог рада (члан 438. став 1. Закона о удруженом раду). Ово би било све што устав и закон захтевају у односу на појединце који ће вољу у психолошком смислу речи моћи да изјаве тако да изјавама воље стварају права и обавеза за организацију удруженог рада. Ко ће то бити из круга лица одређених законом одлучују радници основних организација удруженог рада.

Предузимање правних послова и радњи за организацију удруженог рада преко заступника сматрамо да захтева нека додатна разматрања, с обзиром да смо до сада познавали у правном промету иступање предузећа како преко њихових органа, тако и преко тзв. пуномоћника по запослењу. По нашем мишљењу, Устав из 1974. године прекида са оваквим правним решењима и уводи другачије заступање организације удруженог рада од стране појединаца — радника организације удруженог рада. То заступање није идентично са класично познатим делањем органа као его правног лица. Изостаје и категорија пуномоћника по запослењу правног лица, као врста заступника организација удруженог рада. Заступници организације удруженог рада, према решењима садржаним у новом правном систему, не представљају его већ alter ego правног лица. Има, међутим, међу нашим правницима, много заговорника и у правној теорији и у правној пракси, који и после Устава из 1974. године сматрају да у области заступања организација удруженог рада односно уопште правних лица треба све да остане као што је било по старим правним решењима, тј. да се стара правна решења из ове области, садржана у Општим узансама за промет робе, и надаље треба да примењују упркос њихове дерогације од стране Закона о облигационим односима (члан 1107. Закона) и упркос изричитим друкчијим решењима садржаним у Закону о облигационим односима — као *sedes materiae* — (члан 84—98), у Уставу (члан 103) и Закону о удруженом раду (члан 438. и 439. у вези са чл. 454. ст. 4). Размотрићемо најзначајнија од њих у следећем поглављу.

VI

Заговарање задржавања старих решења врши се преко категорије добрих пословних обичаја коју садржи савезни Закон о облигационим односима, као и преко неоправдано екстензивног тумачења случајева законског заступања регулисаних чланом 98. Закона о облигационим односима, тј. случајева законског овлашћивања на заступање основних организација удруженог рада од стране лица која обављају послове чије је извршење везано за закључење и испуњење одређених уговора.

Наводимо неке од ставова:

У књизи „Обвезно право“ („Информатор“, Загреб, 1978) у редакцији А. Голдштајн, на страни 146, аутор Ј. Барбић вели: „Сматрамо да би требало заузети став према којем и након доношења Закона о обвезним односима није дошло до промене у погледу особа за које се сматра да су овлашћене за заступање тиме што им је поверено обављање одређених послова. Ако је институт таква заступања настао као последица потреба пословне праксе која му даје садржај, онда нема сврхе да се то промијени законодавним путем када није дошло ни до престанка оних потреба праксе због којих је и настао. Набрајање стога не треба схватити као начин одређивања круга особа које могу имати такво овлашћење, него само као навођење неких од бројних различитих примјера за оно што је садржано у опћој формулацији истог члана. У сваком случају, то набрајање треба сматрати недостатком закона.“ Аутор у складу са изнетим сматра да је и надаље пожељна пракса настала на основу правила садржаног у узанси број 40 Општих узанси за промет робе према којој се сматрало да су пуномоћници по запослењу лица којима је поверено обављање таквих послова из којих, по редовном току ствари проистиче и овлашћење за закључење одређених уговора или обављање других послова у границама тих дужности. Аутор подвлачи да су таква лица, према судској пракси, комерцијални директор, с тим, што није овлашћен да преузме јемство без посебног овлашћења у смислу пресуде Врховног привредног суда бр. Сл. 5973 (С. Лепотинец, Пресуде и одлуке привредних судова, Загреб 1975, стр. 9); комерцијалист у погледу уговора за куповину и продају робе у смислу решења Врховног привредног суда бр. Сл. 632/69 (Збирка судских одлука, књ. XIV, св. 3, одлука под бр. 396); директор кадровског сектора у погледу закључења уговора о школовању кадрова у смислу пресуде Врховног привредног суда бр. Сл. 4/69 (Збирка судских одлука, књ. XV, св. 1, одлука под бр. 80); руководиоца градилишта за послове неопходне да би се радови несметано изводили, у смислу решења Врховног привредног суда бр. Сл. 1339/73 („Информатор“, Загреб, бр. 2088 од 13. III 1974) и пресуде истог суда бр. Сл. 1631/67 (Збирка судских одлука, књ. XII, св. 3, одлука под бројем 426); шеф представништва за закључење правних послова с трећим лицима у смислу пресуде Врховног привредног суда бр. Сл. 59/73 (С. Лепотинец, Пресуде и одлуке привредних судова, Загреб 1975, стр. 9). Такође је, према мишљењу овог аутора, пуномоћник по запослењу лице овлашћено за закључење уговора о купопродаји, самим тим, на закључивање уговора о посредовању ради закључења уговора о купопродаји, а у смислу пресуде Врховног привредног суда, бр. Сл. 1658/73 („Информатор“, бр. 2101/2102/2103 од 27. IV и 1. и 4. V 1974).

Истоветан став срећемо у раду „Заступање организације удруженог рада од стране лица која у њој обављају одређене послове“ И. Јанковец (Гласник Правног факултета у Крагујевцу, бр. 1/80); И најзад, организацију удруженог рада заступају и сви они њени радници који раде на таквим пословима за које је везано закључивање одређених врста уговора (стр. 109).

Основни извор нашег права у том погледу је члан 98. став 1. Закона о облигационим односима који одређује: „Радници у организацијама удруженог рада који раде на таквим пословима чије је обављање везано за закључење и испуњење одређених уговора, као што су продавци у продавницама, радници који обављају одређене услуге у угоститељству, радници на пословима шалтерске службе у пошти, у банци и сл., овлашћени су самим тим на закључење и испуњење тих уговора.“

У нашем праву пре доношења Закона о облигационим односима за означавање ових лица употребљаван је термин „пуномоћници по запослењу“. И маргинална рубрика уз узансу број 40 Општих узанси за промет робом гласила је: „Пуномоћник по запослењу“. У Закону о облигационим односима овај термин се не налази. Уместо тога у Закону се говори о „овлашћењима лица која обављају одређене послове“. Ипак, без обзира на то, неће бити погрешно ако и у будуће у научним и струч-

ним разматрањима таква лица која имају право да заступају организацију удруженог рада због тога што обављају одређене послове, за шта је везано закључивање одређених врста уговора, буду означавања као „пунномоћници по запослењу“ или као „заступници по запослењу“. Јер, управо из чињенице да је одређено лице запослено у организацији удруженог рада на одређеним пословима произилази законско овлашћење таквог лица да закључује за организацију уговоре у вези с тим пословима“ (страна 110).

Овај аутор, уз то, као аргумент за свој став, наводи примере таквог овлашћивања на заступање по Аустријском грађанском законнику (пар. 1030), Хрватског трговачког законика из 1875 (пар. 46. и 47), као и по савременим страним законодавствима (Чехословачком законнику међународне трговине, Грађанском кодексу РСФСР, Немачком трговачком законнику на снази у СР Немачкој). Аутор такође наводи случајеве из наше судске праксе пре Устава из 1974. године, као аргумент за широко поимање категорије пунномоћника по запослењу и у нашем праву (стр. 112. до 114. цитираног рада).

И аутор В. Јовановић („Заступање према Закону о облигационим односима“, Зборник радова са Савјетовања о Закону о обвезним (облигационим) односима, Савез друштвава правника у привреди Југославије и Институт за упоредно право, 1978. на страни 191. вели у истом смислу: „Под пунномоћством по запослењу или како га Закон назива „лицем које обавља одређене послове“ подразумевају се лица (радници) који у организацији удруженог рада раде на пословима чије је обављање везано за закључење и испуњење одређених уговора и која су самим тим овлашћена за закључење и испуњење тих уговора. Закон као таква лица наводи: продавце у продавницама, раднике који обављају одређене услуге у угоститељству и раднике на пословима шалтерских служби у пошти или банци. Овај круг је наведен примера ради (Закон каже „и слично“, односно „као што су“). Отуда, према већ раније усвојеној судској пракси, у овај круг лица улазе и комерцијални директор организације удруженог рада. Сва три наведена извора, који су донети пре Закона о облигационим односима познају пунномоћника по запослењу (Основни закон о предузећима, чл. 205, Узанса бр. 40 и Закон о конституисању, чл. 81). Овај облик заступања познају и стари трговачки законици који су покушали и ближе да га дефинишу, као лице које је постављено „у дућану, отвореном магацину или складишту“, што овлашћује на пријем робе и плаћања уобичајена на таквом пословном месту. Наравно да то не може бити лице које се случајно затекло у таквој просторији, па чак и када је радник властодавца, већ то мора бити лице коме је поверено вршење послова у тој просторији. Бивши Југословенски трговачки законик говори о „отвореној пословној просторији“, укључујући и биро банке, мислећи при том на отвореност у смислу приступа публици односно клијентели. Наведена претпоставка о овлашћењима пунномоћника по запослењу може се отклонити писменим или одговарајућим упутом који мора бити истакнут у тим просторијама на начин довољно видљив за трећа лица (на пример, истицање да је „плаћање на каси“ у продавницама), што значи да продавац није истовремено овлашћен и за наплату продане робе“ (страна 191. и 192).

Покушаћемо да у следећем поглављу изнесемо противаргументе тим ставовима.

VII

Решења из Устава из 1974. године, Закона о удруженом раду из 1976. године и Закона о облигационим односима из 1978. године, која се односе на правни субјективитет организације удруженог рада и на заступање као предузимање правних радњи

преко другог лица, када се размотре међусобно повезано, показују јасно новине у испољавању правног субјективитета организације удруженог рада и у правном промету. Организација удруженог рада је основни и за наше друштво најважнији облик правног лица. Заступници организације удруженог рада више не обавезују аутоматски својим иступањем у правном промету са трећим лицима организацију удруженог рада, сем изузетно у случајевима изричито законом одређеним; случајевима законског заступништва. Изван ових случајева законског заступања преко заступника се врши стицање права и обавеза само на оквирима правне способности организације удруженог рада и само на основу овлашћења садржаних у самоуправним општим актима на основу којих добија појединац — заступник организације удруженог рада — прецизно назначена овлашћења за предузимање одређених правних послова и радњи. Ови радници — заступници нису овлашћени за заступање у оквирима својих функција било пословодног органа било функције радника који има посебна овлашћења и одговорности, већ само у оквирима овлашћења за заступање унапред одређених самоуправним општим актима уписаним у судски регистар. (Члан 438. ст. 3, 4. и 5. Закона о удруженом раду). Основно правило из области заступништва: да се не претпоставља да смо овлашћени да деламо за другог, већ да се то показује (доказује) важи и овде. Принцип заступања, као могућност предузимања правних послова и радњи преко другог субјекта права, у случају заступања организације удруженог рада, значи предузимање правних послова и радњи од стране радника организације удруженог рада у подручју предузимања правних послова и радњи које подразумевају изјаву воље. Ово заступање је, као било који други вид заступања, иступање једног субјекта права у име и за рачун другог субјекта права. Изјаву воље може чинити само појединац и то као посебан, од заступаног лица одвојен, субјект права.

У концепцији новог правног система заснованог на Уставу из 1974. године заступника организације удруженог рада не одређује закон унапред, као што је то до сада било везивањем својства заступника за својство одређеног органа. Сама организација удруженог рада одређује заступника самоуправним општим актом, дајући му на посебан, законом регулисан, начин овлашћења за заступање. Без овог посебног овлашћивања неког свог радника да буде заступник ни једно својство, ни органа организације удруженог рада, ни било ког радника који ради на посебним задацима са посебним овлашћењима и одговорностима, не овлашћује на изјављивање воље у име и за рачун организације удруженог рада, сем у ретким законом тачно утврђеним случајевима. (То су случајеви када је овлашћење дато и одређено законом. Такав један случај регулише чл. 98. Закона о облигационим односима.) Изван тих законом одређених случајева важи само правни режим из члана 103. Устава, односно чланова 438. и 439. Закона о удруженом раду. Организација

удруженог рада, тиме што сама нормира ко ће од њених радника са посебним овлашћењима и одговорностима бити њен заступник, може да задовољи своје специфичне потребе тако да и овлашћења (његове границе и садржина), и својства радника који имају заступничка овлашћења, у пракси треба да буду врло разноврсни. При томе свака организација удруженог рада тачно опредељује границе овлашћења својих заступника и све остале релевантне околности. Све то што је од интереса за промет са трећим лицима организација удруженог рада мора да упише у судски регистар и тиме она ове податке чини доступним трећим лицима.

Својство тзв. статутарних заступника организације удруженог рада, тј. заступника одређених самоуправним општим актима могу имати само радници организације удруженог рада, и то радници — појединци. За такво својство радник — заступник, као појединац из групе радника са посебним овлашћењима и одговорностима, добија од стране већине радника сваке основне организације овлашћење за заступање; за предузимање правних послова и радњи у име и за рачун организације удруженог рада.

Овлашћење за заступање добија заступник организације удруженог рада од већине радника сваке основне организације удруженог рада, с обзиром да су самоуправни општи акти, у којима се морају наћи одредбе о одређивању заступника, самоуправни споразуми о удруживању или статuti, а они се доносе већинским изјашњавањем свих радника основне организације удруженог рада (чл. 337, 372, 376, 384. и 406. Закона о удруженом раду). Заступници организације удруженог рада морају бити из категорије радника са посебним овлашћењима и одговорностима те, следствено томе, овој категорији припадају и пословодни органи. Једнако као и друге раднике са посебним овлашћењима и одговорностима, организација удруженог рада може одредити за заступника појединца који има својство пословодног органа. Закон узима, као претпоставку, да је пословодни орган — појединац заступник организације удруженог рада кад год она својим самоуправним општим актима не одреди неког другог радника појединца из категорије радника који могу имати посебна овлашћења и одговорности (чл. 438. и 439. Закона о удруженом раду). Следствено томе, само утолико могу у нашем систему органи организације удруженог рада да буду и заступници организације удруженог рада. Из самог својства радника и на основу саме садржине радне обавезе не може се имати својство заступника.

Изван основне категорије тзв. статутарних заступника организације удруженог рада (заступника одређених самоуправним општим актима) постоји, као изузетак, одређени број случајева заступања организације удруженог рада у којима закон директно, у смислу класичних случајева законског заступања, одређује ко ће у појединим околностима, и са којим границама овлашћења бити законски заступник организације удруженог

рада. Један од таквих случајева карактеристичног законског заступања садржан је у члану 98. Закона о облигационим односима. Осврнућемо се овде на њега посебно, јер смо већ навели да се његовим екстензивним тумачењима све више заговара враћање у наш правни систем читаве раније постојеће категорије пуномоћника по запослењу. По нашем мишљењу, ова категорија је била примерена у време постојања предузећа и предузетништва, а данас је неспојива са неотуђивим правима радника основне организације удруженог рада и новим концептом одређивања заступника путем самоуправних општих аката.

Радници организације удруженог рада на које се односи члан 98. Закона о облигационим односима су, по нашем мишљењу, а са до сада изнетих разлога, законски заступници организације удруженог рада само у врло изузетним законом тачно одређеним околностима, а не категорија широко поиманог пуномоћства по запослењу, које је постојало у претходном правном систему. Супротна становишта би нужно значила постојање пуномоћника по запослењу који би представљали категорију паралелну са заступницима одређеним самоуправним општим актима и то категорију заступника која би учинила излишним и само постојање тзв. статутарних заступника. Стога тврдимо да су радници — заступници организације удруженог рада, у смислу члана 98. Закона о облигационим односима, законски заступници организације удруженог рада само када је садржај радне обавезе закључивање или испуњавање уговора када се другачије не може узети ни протумачити чињеница поверавања закључења или испуњења уговора, већ тако да је она нужно садржина радне обавезе, с обзиром на конкретне околности. С обзиром на опште правило из области заступништва: да се присуство заступништва и обим овлашћивања рестриктивно тумаче, јасно је из примера које у члану 98. наводи савезни Закон о облигационим односима, да се има узети да ови радници заступају организацију удруженог рада само ако се никако другачије не може тумачити извршавање њихових радних обавеза до да су радници овлашћени да закључују и испуњавају одребене уговоре у име и за рачун организације удруженог рада. Околности које на то указују имале би да значе да радници раде на таквим пословима чије је обављање везано за закључење и испуњење одређених уговора са трећим лицима, те да се никако другачије не може протумачити садржина њихове радне обавезе. Њихово стављање у такав положај путем радне обавезе да они саобраћају са трећим лицима, даје подлогу таквом тумачењу. У њиховим конкретним радним обавезама треба да буде садржано изјављивање воље те, у том случају, изјављивање воље се — на основу законом датог овлашћења — врши у име и за рачун организације удруженог рада чији су радници. Другим речима речено, путем конклюдентне радње учињене од стране организације удруженог рада додељивањем радних задатака који се састоје у изјављивању воље (предузимању правних послова) према трећима сам закон са своје стране то проглашава основом овлаш-

ћења за заступање, тј. закон одређује то као основ овлашћења да радници обвезују организацију удруженог рада према трећим лицима. То је случај класичног законског заступања. По овлашћењу самог закона радници у датим околностима постају законски заступници организације удруженог рада према трећим лицима. Рестриктивно треба тумачити и околности и могуће случајеве овог заступања. Такорећи треба их свести на случајеве у закону набројане и још на такве друге случајеве који никако не значе ширење обима заступања ни околности у којима треба узети да постоји законско овлашћење за заступање у односу на оне случајеве који су у закону набројани. Закон инсистира, начином и садржајем регулисања овог случаја законског заступања, на томе да се другачије не може тумачити положај у којем се радник налази у односу на трећа лица. Закон јасно при том наглашава: „као што су продавци у продавницама, радници који обављају одређене услуге у угоститељству, радници на пословима шалтерске службе у пошти, у банци и сл. овлашћени су *самим тим* на закључење и испуњење тих уговора. Исто важи и за раднике запослене код радних људи који самостално обављају делатност личним радом”. Рестриктивно тумачење, карактеристично иначе за све случајеве заступања, значило би овде да су ови радници овлашћени за закључење или испуњење одређених уговора кад је то несумњиво („самим тим”, каже Закон) садржина њихових радних обавеза а никакав се друкчији закључак не може извући, с обзиром на конкретне околности. Стога, на пример, ако у објекту организације удруженог рада стоји упозорење: „плаћање на каси”, продавац или келнер нису овлашћени и да наплате услугу, већ само да испуне обавезу из уговора.

Закључили бисмо овај рад истицањем неколико судова који се односе на природу института (и принципа) заступања, те и заступања организација удруженог рада.

VIII

Институт заступника организације удруженог рада, по правној природи, припада општој категорији заступника. Правно-технички је неопходно да појединац, способан за разумевање и изјављивање воље, изјављује вољу као саставни део правних послова и радњи када те правне послове и радње предузимају правна лица. Организације удруженог рада, као основна врста правних лица у нас, односно као најзначајнија (економски) категорија субјеката права, изјављују вољу као саставни део правних послова и радњи преко појединаца — заступника у границама овлашћења која им се дају самоуправним општим актима. (Овлашћење се даје самим законом изузетно. Тако по чл. 98. Закона о облигационим односима кога смо већ разматрали или по члану 220. (пословодство без налога) истог Закона, или пре-

ма прописима којима се одређују законски заступници организације удруженог рада у стечају.)

Заступање организације удруженог рада је иступање организације удруженог рада у правном подручју предузимања правних послова и радњи са трећим лицима. Заступник те правне послове и радње предузима увек у име и за рачун заступаног субјекта као посебног (од заступника одвојеног) субјекта права, па било да је заступани појединац или правно лице. Преко заступника се могу предузимати правни послови и радње само док су они у складу са правом и врше функцију стицања или губљења права и обавеза изјавама воље. То су дозвољени правни послови и радње којима се у промету са трећим лицима стичу права и обавезе за појединца или правно лице. Овластити се на заступање може пуноважно само ако у том смислу овлашћење гласи, односно овлашћење може гласити само на предузимање дозвољених правних послова и радњи; на основу заступникових изјава воље у име и за рачун заступаног када су радње у складу са њиховом наменом да у правом дозвољеним границама стичу за заступаног права и обавезе. То су правни послови и радње које подразумевају изјаву воље као правно-техничко средство за стицање права и обавеза у границама правне способности заступаног и то у области права у којима се права и обавезе стичу изјавама воље у смислу омогућавања размене као и у подручју предузимања правних радњи пред судовима и другим органима у разрешењу спорова и у другим поступцима.

Неовлашћено заступање не обавезује лице у чије име и за чији рачун се неовлашћено предузимају правни послови и правне радње. Такође овлашћење за заступање које није у складу са правом, тј. са посебном наменом и сврхом института заступања, нема такође никаквог дејства према заступаном лицу у смислу настанка обавеза у његово име и за његов рачун. (Може да има последице по неовлашћеног заступника које се надовезују на категорије недозвољених (протуправних) односно штетоносних радњи насталих код заступаног или трећег лица). Основни принцип везан за заступништво или делање преко другог је и да се путем заступништва не могу прекорачити границе правне односно пословне способности заступаног лица као и да се преко заступника не могу предузимати противправне радње у његово име и за његов рачун. Одговорност заступника за штету коју причини не проистиче из његовог својства заступника, јер се то својство ограничава само на овлашћење за заступање у складу са наменом у коју му право то овлашћивање даје, већ из правног односа у коме је овлашћивање садржано односно чињенице предузете штетоносне радње. Закон о облигационим односима (односно модерно законодавство уопште) у том смислу врши изричито подвајање овлашћења за заступањем у смислу његове правне судбине (важења, престанка) од правних односа који такво овлашћење садрже односно служе му као основ. (Види у том смислу, ст. 2. чл. 89. и ст. 3. члана 92. Закона о облигационим односима.)

Рећи ћемо још неколико речи о пуномоћницима организација удруженог рада са обзиром да су неки цитирани аутори у смислу синонима употребљавали појмове „пуномоћници по запослењу” и „заступници по запослењу”. Пуномоћници уопште односно пуномоћници организације удруженог рада су врста заступника чија се овлашћења за заступање (за делање у име и за рачун организације удруженог рада) заснива на правном послу, тј. на изјави воље заступаног (организације удруженог рада). (Види став 2. члана 84. Закона о облигационим односима, *in fine*.) Кад се ради о пуномоћницима — заступницима организације удруженог рада (односно правног лица уопште) изјаву воље којом заступани врше овлашћивање на заступање пуномоћника дају заступници (статутарни заступници) организације удруженог рада односно правног лица уопште. Овлашћење на заступање правним послом (изјавом воље) у име организације удруженог рада дају, следствено томе, заступници одређени самоуправним општим актом односно статутом — статутарни заступници.

Делање организације удруженог рада преко пуномоћника регулисано је, такође, Законом о удруженом раду, и такође је део нових правних решења којима се основна организација удруженог рада на битно нов начин (што ће рећи, не доводећи у питање неотуђива права радника), појављује у правном промету са трећим лицима. Тиме се у области промета (правног саобраћаја са трећим лицима) ни делањем преко категорије заступника — пуномоћника не може угрозити ни потирати оно што су радници основне организације удруженог рада одлучили у смислу управљања условима и резултатима свога рада. Одлуке радника обвезујуће су и у сфери промета. И када се производ делатности основне организације удруженог рада нађе у области размене на њега се и даље протежу одлуке оних који су га произвели.

Институт заступника — пуномоћника организације удруженог рада има и својих специфичности. Основна је да заступници — пуномоћници могу бити како правна лица, тако и појединци. У случају ових последњих то могу бити како радници организације удруженог рада, тако и други појединци изван организације удруженог рада. Заступници — пуномоћници могу бити и радници са посебним овлашћењима и одговорностима, али и радници који немају таква овлашћења.

Предузимање правних послова и радњи преко пуномоћника — заступника организације удруженог рада је, по правној природи, такође заступништво и то пуномоћство као врста заступништва код које се овлашћење на заступање заснива на изјави воље заступаног. Код организације удруженог рада то значи на изјави воље статутарног заступника организације удруженог рада. Предузимање правних послова и радњи преко пуномоћника је такође делање за другог у том смислу што један субјект права, било да је то правно или физичко лице, предузима правне послове и радње у име и за рачун организације удруженог рада

као другог субјекта права, независног и одвојеног од заступника — пуномоћника као субјекта права.

Видимо да пуномоћник — заступник организације удруженог рада, за разлику од (статутарног) заступника организације удруженог рада, не мора бити радник организације удруженог рада и може бити како појединац, тако и правно лице (став 2. чл. 439. Закона о удруженом раду, став 3. члана 439. Закона о облигационим односима). *Заједничко је, међутим, и пуномоћнику — заступнику и другим врстама заступника организације удруженог рада односно заступника уопште, да су у односу за заступаног (организацију удруженог рада) alter ego тог заступаног лица. Ни статутарни заступник, ни заступник — пуномоћник не представљају организацију удруженог рада у том смислу да је обавезују својим дозвољеним и недозвољеним, тј. свим својим радњама. Напротив, могу је обавезати само дозвољеним радњама у границама овлашћења за заступање. Специфичност овлашћивања на заступање пуномоћника — заступника је да он овлашћење добија од стране статутарног заступника организације удруженог рада, те следствено томе, да би пуномоћник обвезивао организацију удруженог рада треба да буду испуњена, кумулативно два услова: а) да је овлашћење за заступање дато од стране заступника организације удруженог рада у границама његових овлашћења за заступање организације удруженог рада и б) да се заступник — пуномоћник, приликом предузимања правних послова и радњи у име организације удруженог рада, креће у границама овлашћења (пуномоћи) које је добио од заступника организације удруженог рада. Могућно је да буде захтеван још један услов. Наиме, како је према решењу у нашем правном систему могућно изјављивање воље од стране статутарног заступника организације удруженог рада условити добијањем сагласности одређеног органа (став 4. чл. 438. Закона о удруженом раду у вези са ставом 1, 4. и 6. члана 55. Закона о облигационим односима) у том смислу да без позитивне одлуке органа изјава воље заступника није пуноважна (ограничење се мора уписати и у судски регистар — став 1. члана 55. Закона о облигационим односима) давање пуномоћи од стране статутарног заступника може да претпоставља испуњење и овог додатног услова. То ће бити, на пример, ако је статутом нормирано да за послове преко одређене вредности заступник мора имати сагласност одређеног органа организације удруженог рада. И кад за ове послове даје пуномоћ, статутарном заступнику је неопходна сагласност овог органа. Међутим, може се, и у случају када нема ограничења ове врсте за самог статутарног заступника; тј. када он сам може без сагласности органа организације удруженог рада да предузима одређену врсту послова самоуправним одлукама радника давање пуномоћи другом лицу за заступање организације удруженог рада условити сагласношћу одређеног органа. Дакле, његово давање пуномоћи за закључење одређених врста уговора и предузимање других одређених врста правних радњи односно за закључење појединачно одређе-*

них уговора и предузимање појединачно одређених правних радњи, статутом организације удруженог рада или одлуком њеног органа, може се условити сагласношћу одређеног органа организације удруженог рада (члана 439. Закона о удруженом раду). Дикција става 2. члана 439. Закона о удруженом раду не говори нам да се ова ограничења уписују у судски регистар као што је то изричито регулисано у случају ограничења која организација удруженог рада чини статутарном заступнику (члан 438. став 4. у вези са ставом 2. члана 454. Закона о удруженом раду и ставови 1. и 6. члана 55. Закона о облигационим односима). Овакав закључак се ипак може извести нарочито када се има у виду да закон регулише да тражење сагласности може бити засновано не само на статуту организације удруженог рада већ и на одлуци њеног органа управљања. Одредба из става 2. члана 454. Закона о удруженом раду, која се односи на податке који се уписују у судски регистар, захтева и претпоставља уписивање и одлука органа управљања у судски регистар која се тичу овлашћења у промету. Стога ће се и у том случају сматрати да уговор закључен од стране пуномоћника одређеног супротно одлуци органа управљања није ни закључен уколико не уследи накнадна сагласност овог органа.⁵

IX

Иступање организације удруженог рада у правном промету засновано је на самоуправном аутономном праву. Такозване статутарне заступнике одређују радници основне организације удруженог рада. Ова надлежност основне организације удруженог рада произилази из места и улоге коју она има у нашем правном систему. Основна организација удруженог рада је основна ћелија нашег друштвено-економског система и основни облик правног лица. Она се састоји од удруживања рада радника са средствима у друштвеној својини у циљу обављања друштвено корисне делатности било у области привреде, било у области друштвених делатности (служби). Може да постоји ако су присутни Уставом тражени услови, а ти Уставом тражени разлози и услови њеног постојања и показују зашто она представља основну ћелију друштвеног система. Она је организациони облик задовољавања потребе друштва за сталним повећањем продуктивности рада и друштвено и економски целисходним коришћењем средстава у друштвеној својини. Под тим условима, тј. кад они постоје, она и добија признање субјекта права и представља основ настајања других облика организација удруженог рада. У оквиру овог основног облика правног лица у нас, за разлику од класичног изгледа правног лица, суштински њен део,

⁵ У смислу одредаба садржаних у члану 55. и става 1, члана 88. Закона о облигационим односима, као и става 2, члана 439. Закона о удруженом раду, накнадно дата сагласност имала би повратно дејство ако није друкчије уговорено.

део који потребује признање друштвеног својства правног субјекта, није та тако створена целина (правно лице) узета независно од појединаца — удружених радника у њој (свог људског супстрата), нити су суштински део њен појединци који је чине: ни сваки за себе ни њихов прости збир. Њен субјективитет се изражава на тај начин да је та друштвена творевина (основна организација удруженог рада) субјект права тако што је у тесној повезаности са својим људским супстратом, и то квалификованим на посебан начин. У субјективитет овог облика правног лица улазе, као његов специфичан квалитет и његов суштински део, радници који удружују рад на средствима у друштвеној својини и обављају делатност у основној организацији удруженог рада управљајући условима и резултатима рада при чему они одлучују о свим осталим облицима организација удруженог рада и то *већина радника основне организације удруженог рада*. Њима, под Уставом утврђеним условима, као делу јединствене радничке класе, припада право да одлучују о свим суштинским питањима обављања делатности основне организације; да одлучују о условима рада и о резултатима (производима) рада. Припадају им ова права гарантована самим Уставом, неотуђива. И у правном промету са трећим лицима, остаје иступање правног лица везано за одлуке већине радника основне организације удруженог рада. Тако се и у прометној сфери (сфери размене) протеже начело да о резултатима рада одлучују они који раде и те резултате стварају. Утолико је организација удруженог рада, као облик правног лица карактеристичан за наш друштвени систем, посебност у односу на класични изглед правног лица, јер је свако њено иступање везано за одлуке већине радника основне организације удруженог рада и представља одлучивање непосредних произвођача о резултатима рада. У нашем се систему, дакле, неминовно одлуке већине радника, који раде у основној организацији удруженог рада, протежу не само на сферу производње и расподеле већ и на размену тј. утичу битно на иступање правног лица у промету са трећим лицима.

Наш Устав из 1974. године напустио је систем иступања правних лица у промету на начин да орган правног лица, као део организационе структуре правног лица, тј. део самог правног лица, обавезује правно лице правним пословима и радњама према трећим лицима као, како се то уобичајено каже, его предузећа, што је био случај и код нас до 1973. године. Заснован на неотуђивим правима радника који удружују свој рад са средствима друштвене својине, наш је правни систем морао изнедрити сложенију концепцију иступања правних лица у сфери размене; у облигационо-правној сфери успостављања правних односа. Уместо обвезивања правних лица аутоматски иступањем пословодног органа (директора, управитеља и сл.) унет је један нови, један посебан систем заступања. Тај би систем могли назвати заступањем код кога су правни основ овлашћења лако изменљиве и конкретним потребама прилагодљиве одлуке већине радника основне организације удруженог рада изражене у зако-

ном предвиђеним облицима: у тзв. самоуправном аутономном праву. У оквиру самог одређивања правне способности правног лица аутохтоно, тј. самоуправним аутономним правом (одлуком већине радника удружених у основне организације удруженог рада, а уписане у судски регистар) истовремено са обимом овлашћења за обвезивање правног лица одређују се и носиоци овлашћења заступања. И о њима одлучује самоуправним општим нормама, аутохтоно дакле, већина радника удружених у основне организације удруженог рада. Устав регулише избор носилаца овог самоуправног заступања одређивањем да то могу бити само радници организације удруженог рада са посебним овлашћењима и одговорности, и да се код предузимања одређеног правног посла односно радње могу јављати само појединци а не колективни орган, како би се избегло изјављивање воље гласањем колективног органа. Овлашћивање на заступање, тј. на обвезивање правног лица према трећим лицима у суштини увек даје већина радника сваке основне организације удруженог рада. Заступање организација удруженог рада заснива се на општој норми коју, као сопствени закон, себи за будуће случајеве ствара само правно лице о чијем се иступању ради у посебном поступку и на начин којим се чувају неотуђива права радника основне организације удруженог рада. О томе како ће и колико ће бити обвезивано правно лице у сфери размене, тј. у правном промету са трећим лицима, одлучују они који стварају производ намењен размени. Ово заступништво правних лица као посебна правна категорија је још једна потврда да правне установе, посматране кроз историју свог настанка и развоја, задовољавају друштвене потребе.

Др Карло Ковач
Нови Сад

НЕКИ ВИДОВИ ЕФИКАСНЕ ЗАШТИТЕ ИНТЕРЕСА ПОВЕРИЛАЦА ПО ЗАКОНУ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА

I

Да би неко дошао до свог оспореног или ускраћеног права треба да се по правилу обрати суду или другом надлежном органу. Тај је пут понекад и тежак и дуготрајан, мукотрпан и скуп. Право стога у одређеним ситуацијама омогућује повериоцима или другим овлашћеницима да ефикасније и мимо тужбе — или у току поступка — успешно заштите своје оправдане интересе и да брже дођу до свог права. Настојаћемо да осмотримо неке од средстава (која додуше нису нова) — како на њих гледа и како их регулише наш нови Закон о облигационим односима (у даљем тексту 300). Ово тим пре што у нас, први пут од када постоји наша држава, овај Закон на јединствени начин регулише обимну материју облигационих односа. Као што је познато до 1. X 1978. — када је овај Закон ступио на снагу — ова материја није била регулисана јединственим законом, него само према општим правним начелима заснованим на законима насталим у другим ситуацијама и околностима (често још у прошлом веку) — прилагођени додуше нашим условима посредством наше судске праксе.

У овом напису настојаћемо да укратко изложимо следеће начине заштите имовинских права која најчешће долазе до примене и који су по свом дејству и најефикаснији. Од тих начина желимо да осмотримо и да се позабавимо следећим видовима заштите:

- а) Право задржавања (ретенција),
- б) Компензација (пребијање),
- в) Приговор неиспуњења уговора, и
- г) Право задржавања права располагања, односно права својине.

Право задржавања (ретенција) се састоји у томе да поверилац има права да дужникову ствар која се налази код повериоца задржи све док му се не плати потраживање. 300 у члану 286. став 1. прописује да ово право припада повериоцу доспелог потраживања.

Међутим, став 2. истог члана прописује да ово право припада повериоцу иако му потраживање још није доспело, у случају да је дужник постао неспособан за плаћање — инсолвентан.

У члану 287. 300 прописује се у којим случајевима не припада право ретенције повериоцу. То се односи на ствари које су против воље дужника изашле из дужникове државине (поседа), на ствари које су предате повериоцу на послугу или на чување, као и на оне дужникове ствари које се не могу изложити продаји (исправе, легитимације, преписка и слично).

Закон у члану 288. прописује да право ретенције повериоца престаје ако му дужник пружи одговарајуће обезбеђење његовога потраживања. Јасно је да поверилац и нема интереса да држи без потребе дужникову ствар ако је повериочево право обезбеђено. Закон не говори о томе какво мора да буде обезбеђење. То значи да то може да буде јемство, полагање одређеног износа, или давање неке залог.

Ако, међутим, дужник повериоцу не подмири потраживање — поверилац може на основу чл. 289. 300 да се наплати из дужникове ствари која се налази код њега (повериоца), ако је претходно известио дужника да ће се намирење дуга извршити из ствари која се већ налази код повериоца.

Услови за ово повериочево обезбеђење су

- а) да постоји потраживање и
- б) да поверилац има у поседу дужникову ствар из чије вредности се по закону може намирити ако му дужник не подмири потраживање.

300 у чл. 728. предвиђа посебни случај права задржавања угоститељских организација удруженог рада, радњи и појединаца који примају госте на ноћење — на стварима госта до потпуне наплате смештаја и осталих услуга.

Ово право је дато овој делатности јер се код ње често потпуно непознатим људима пружају храна, смештај и друге услуге — а да се уопште не знају њихове материјалне прилике, па се због тога улази у знатан професионални ризик — те угоститељима закон због тога гарантује ову врсту — могли би је назвати — „специјалне самопомоћи”.

Ово право је веома слично праву залог, али се од истог и знатно разликује. Право залог је преносиво на друго, а право ретенције није преносиво; право залог се даје за обезбеђење још недоспелог потраживања, а право ретенције служи за обез-

бећење већ доспелог потраживања; право залогe може да постоји и на предмету који се не налази у државини повериоца — а право ретенције постоји само на предметима који се налазе у поседу повериоца и то право и престаје ако дужников предмет изађе из повериоачеве државине — без обзира да ли је повериоцу пошло за руком да се од дужника намири или се није намирио.

III

Компензација или пребијање је такође ефикасно средство да поверилац дође до свога права. 300 у члановима 336—343. третира материју о пребијању. Услов за пребијање је да су странке једна према другој у међусобном односу повериоца и дужника, те да оба потраживања гласе било на новац, било на друге истородне замењиве ствари као и да су потраживања доспела.

Компензација је и један од начина престанка обавеза.

До компензације се долази било споразумно — вољом обеју странака, било на основу судске пресуде. Наш 300 не познаје тзв. законску компензацију — која наступа чим се стекну услови за компензацију. У чл. 336. 300 изричито прописује да до компензације долази ако једна странка изјави другој да врши пребијање. Ово је случај *једностране* компензације.

Постоји случај *уговорне* компензације када странке споразумно врше компензацију. Последице су у оба случаја исте. На пример: ООУР „Јединство“ купило је робу од ООУР „Слоге“ за 20.000,00 динара, а истовремено је „Јединство“ извршило одређену услугу „Слози“ за 15.000,00 динара. У том случају „Јединство“ може просто да плати „Слози“ 5.000,00 (то би био случај *једностране* компензације), или би се „Јединство“ и „Слога“ претходно споразумели за такав начин намирења својих међусобних потраживања (то би био случај *уговорне* компензације).

Сем ове компензације постоји и судска компензација. До ње долази кад су странке у спору, па тужена странка у току парнице истакне тзв. урачунбени приговор (компензациони приговор). На пример: Лице А. тужи лице Б, но Б. истиче да и А. дугује њему (Б-у) одређени износ. Овакав приговор може да се даје било истицањем захтева за пребијањем, било подизањем тзв. противтужбе. Овакав поступак тужене стране није материјално-правне природе, него је процесуално-правне природе, а о томе говори Закон о парничном поступку (Служб. лист СФРЈ бр. 36/77); он у члановима 189. и 352. прописује да се противтужба ради пребијања може покренути, односно приговор ради пребијања може ставити само у првостепеном поступку, тј. до закључења главне расправе, а никако у поступку поводом жалбе против првостепене пресуде.

Постоје извесне ситуације када пребијање није дозвољено. Те случајеве наводи 300 у чл. 341. То је случај ако се ради о потраживању које не може да се заплени. Сем тога се не могу пребијати потраживања која потичу из основа накнаде материјалне штете — сем ако је исто право признато правоснажном одлуком или писменим споразумом (чл. 204, став 2. 300).

У чл. 339. 300 говори о пребијању у случају да је потраживање застарело. Поменути чл. 339. у ставу 1. прописује да се дуг може пребити са застарелим потраживањем само ако оно још није било застарело у часу када су се стекли услови за пребијање.

Но застарелост потраживања се не узима у обзир по сили закона. То произилази и из члана 360. став 3. 300 у коме се вели да се суд не може обазирати на застарелост ако се дужник није на њу позвао.

Сврха застарелости је и да овлашћеници и носиоци права ефикасно и на време користе своја права, те ако то пропусте — дужник ће се моћи ослободити своје обавезе ако се на застарелост позове. Застарелост је веома делотворна опомена и казна за повериоца ако он занемарује своја права, а и подстицај да своје право потраживања благовремено користи.

За дужника застарелост представља могућност да не изврши своју обавезу. Но он је може извршити ако он то жели, а мораће да је изврши ако пропусти да се на застарелост позове. То произилази из става 2. члана 339. 300 у коме се каже: ако су услови за пребијање настали пошто је једно од потраживања застарело, пребијање не настаје ако је дужник застарелог потраживања истакао приговор застарелости.

У случају да међу странкама постоји више обавеза које се могу пребити, онда за случај да се странке не споразумеју којим редом да се пребијање врши — примењују се чланови 312. и 313. 300, тј. водећи рачуна о времену доспећа, настанку обавеза као и о врсти обезбеђености обавеза.

IV

Приговор неиспуњења уговора (чл. 122—123. 300) је такође ефикасно средство заштите повериочевих права. Основна начела која долазе до изражаја у облигационом праву су начело аутономије воље и начело еквивалентности — једнакости чинидби странака. Ово начело еквивалентности претпоставља и да се међусобне чинидбе странака извршавају и истовремено.

У члану 122. је 300 прописао да код двостраних теретних уговора ниједна странка не мора да испуни своју обавезу, ако друга странка није спремна да истовремено испуни своју обавезу — сем ако је нешто друго уговорено или не проистиче нешто друго из самог правног посла. — Тако из самог Закона произилази да се код неких послова чинидби једне стране претходи

чинида друга страна. Таква је ситуација код условног правног посла куповине на пробу (чл. 534—537. 300) код кога купац након испитивања предмета купопродаје има право да одлучи хоће ли ствар задржати и платити цену или ће је вратити продавцу.

Код уговора о делу (чл. 600—629. 300) наручилац није дужан исплатити накнаду пре него што је прегледао извршени рад и одобрио га, изузев ако је друкчије уговорено (став 3. члана 623. 300). Слична је ситуација и код уговора о закупу. Код овог уговора се обично закупнина — нарочито код закупа земљишта — плаћа претежно после отпочињања закупног односа.

Овај приговор због неиспуњења уговора (*exceptio non adimpleti contractus*) познат је и из ранијих времена. Иако римско право није познавало тај термин — сам принцип да нико не може да тражи извршење од свог саговорача ако сам није вољан или кадар да испуни своју обавезу — примењивао се и у римском праву на основу начела добре воље (*bona fides*) и правичности (*aequitas*). Назив *exceptio non adimpleti contractus* потиче из доцнијег периода, из доба рецепције римског права од постглосатора — XVI век. — И прописи наших предратних закона су ову институцију регулисали на одговарајући начин. То су чинили Аустријски грађански законик (који је важио на деловима бивше Југославије између два рата) у новелираном параграфу 1052, као и чл. 224. Општег имовинског законика за Црну Гору (Богишићев законик). — По ослобођењу су наше Опште узансе за промет робом у узанси 62. регулисале то питање на следећи начин: — „Ако се основано може закључити да једна странка неће испунити своју обавезу, друга странка може од ње захтевати обезбеђење да ће ту обавезу испунити. — Странка која тражи обезбеђење може одбити да испуни своју обавезу док јој не буде дато тражено обезбеђење. — Странка која тражи обезбеђење може одустати од уговора ако јој тражено обезбеђење не буде дато у примереном року.”

Ово је прихватио и 300, те је у члану 122. став 2. речено да правило истовремености чинидби странака налаже да ако је дошло до спора и ако на суду једна странка истакне да није дужна испунити своју обавезу док и друга страна не испуни своју, суд ће јој наложити да испуни своју обавезу кад и друга страна испуни своју.

Поред правила о истовременом испуњењу (чл. 122), наш 300 у чл. 123. третира и случај када испуњење обавезе једне стране постане неизвесно. Закон вели ако је уговорено да прво једна страна испуни своју обавезу, па се после закључења уговора материјалне прилике друге стране погоршају у тој мери да је неизвесно да ли ће она моћи испунити своју обавезу, или ако та неизвесност произилази из других озбиљних разлога, страна која се обавезала да прва испуни своју обавезу може одложити њено испуњење док друга странка не испуни своју обавезу или док не пружи довољно обезбеђење да ће је испунити. Закон ни овде, као ни у случају ретенције, не говори о томе какво

мора да буде обезбеђење. Несумњиво је да се обезбеђење може састојати у јемству, залози или другој чинидби — пошто све то може и треба да само служи обезбеђењу испуњења уговора у чувању интереса странака — поготово повериоца.

Све ово важи и онда када су материјалне прилике стране која није била обавезна да прва испуни обавезу, биле у истој мери тешке и пре закључења уговора, ако њен саговорач то није знао нити је то морао знати. — У тој ситуацији страна која се обавезала да прво испуни своју обавезу може захтевати да јој се пружи у примереном року обезбеђење, а ако се то не учини, по протеку тога рока, може чак и да раскине уговор.

На овај начин је приговор неиспуњења уговора веома ефикасно средство заштите повериоцевих интереса.

V

Право са задржањем права располагања, односно права својине. — Овај институт познат под називом *pactum reservati dominii* није био нормиран у законодавству које је у нас раније било на снази, иако га је познавала теорија, а примењивала и судска пракса.

Наш 300 у члану 540. прописује (у ставу 1) да продавац одређене покретне ствари може посебном одредбом уговора задржати право располагања, односно право својине и после предаје ствари купцу, све док купац не исплати цену у потпуности.

У савременом свету је продаја робе на кредит прилично распрострањена. Материјална добра веће вредности (уређаји, инвестициона опрема, а понекад и репродукциони материјал) се често купују на кредит — на отплату, а ребе за готово. Продавац се у сличним ситуацијама, као добар привредник, мора обезбедити да му се протувредност испоручене робе плати тачно на време. То своје право може да обезбеди било тиме што ће (као што је већ изложено) затражити обезбеђење свога потраживања гаранцијом сигурног јемца или примањем неке залог — било ручне, било хипотекарне. — Поред тога је право које пружа задржавање права располагања, односно права својине такође веома ефикасно средство.

Ово право примењивано широко у западним земљама код продаје робе трајније вредности (телевизора, електричних апарата, возила итд.) може да постане и средство сурове експлоатације. Продавци при продаји поменутог робе на кредит обезбеђују се уговарањем задржавања права својине на продатом предмету до коначне исплате. Неплаћање једне рате може да има за последицу и да цео дуг постане наплатив одједном. Дешавали су се случајеви да неплаћање једне отплате (рате) — ма била она и последња — даје продавцу право да купцу одузме продату ствар, а да до тада уплаћене суме продавац задржи као накнаду што је купац користио до тада купљени, а неисплаћен предмет.

До тога код нас не може да дође, јер је то супротно социјалистичком моралу. То се данас уосталом забрањује и у капиталистичким земљама.

Када се говори о задржавању права располагања, односно права својине на продатој, али неисплаћеној ствари, мисли се на покретне и непотрошне ствари. Право на некретности се успешно штити укњиживом у земљишним књигама било хипотеке, било забране оптерећења и отуђења. Не би имало смисла говорити о задржавању власништва на потрошним стварима: на гориву, неком репродукционом материјалу или предмету исхране, јер се ти предмети утроше употребом. Код тих ствари се продавац треба осигурати на други начин: јемством трећег лица или залогом дужника.

Купчев је интерес да дође до робе (уређаја, машине или друге инвестиционе опреме) и да ради, производи и да ствара, те да машину или други уређај отплаћује радећи односно производећи њима. — Продавац пак има интерес да пласира своју робу и да буде сигуран да ће за њу примити протувредност било одмах или у оброцима. Он може уз придржај права власништва и од другог повериоца — банке — да добије цену продате робе уз уступања права придржаја на продатој, а неисплаћеној роби, гарантујући уз то да ће купац уредно исплатити цену продате робе.

У случају задржања права располагања, односно права власништва ради се о томе да продавац предаје додуше купцу покретну непотрошну ствар на употребу, али му не предаје власништво него само државину и то до коначне исплате. Исплативши последњи оброк куповне цене купац поред државине коју је стекао у тренутку предаје ствари стиче и својину над њом. Могло би се рећи да се овде ради о условној продаји или продаји под одложним условима: ако се не изврши исплата у целости, продавац стиче право да одустане од уговора, да ствар врати и да се са купцем обрачуна у погледу до тада извршених исплата.

Питање се не појављује, ако купац уредно удовољава својим обавезама и плаћа предвиђене отплате. Проблем настаје ако купац престане са уредном отплатом или још чешће ако се над његовом имовином отвори стечај или ликвидациони поступак, односно ако се заплени његова имовина. У овом случају поверилац који је продао ствар, а није за њу примио протувредност, долази у веома неповољан положај. Он ће моћи да се намири као и други повериоци, а то може практично значити да ће често изгубити и највећи део свог потраживања у случају стечаја или да у целости постане ненаплативо његово потраживање, ако се заплена ствар прода на дражби за рачун другог повериоца, а дужник друге имовине нема.

Међутим, ако продавац уговори задржавање права власништва на продатој, а неисплаћеној роби, онда се сматра веровником који путем одређених тужби (излучном и разлучном тужбом) тражи изузимање од заплене, односно издавајање из

стечајне масе. У конкретном случају ради се о томе да ће повериоци, који на веродостојан начин докажу да су задржали својину на ствари која се налази код дужника, имати несумњиву предност над осталим дужниковим повериоцима у погледу наплате својих потраживања, а о чему ће још бити речи.

Да би се онемогућиле злоупотребе, закон поставља услове у погледу могућности реализације права задржавања права располагања, односно права својине. Да би то право имало ваљано дејство, тражи се испуњавање извесних формалности. Тако став 2. већ поменутог члана 540. 300 прописује да задржање права има дејства према купчевим повериоцима само ако је учињено у облику јавно оверене исправе, пре купчевог стечаја или пре пленидбе ствари.

Други повериоци купца могу ради реализације својих захтева тражити наплату својих потраживања, па ако им купац не плати, могу захтевати заплену његове имовине, односно могу затражити да се над његовом имовином отвори стечај. У том случају може поверилац који је путем јавне исправе себи обезбедио право задржања располагања, односно права својине, заштитити своје интересе и наплатити се пре осталих купчевих поверилаца из вредности ствари над којима је задржао право власништва. Закон о извршном поступку (Служб. лист СФРЈ бр. 20/78) и Закон о принудном поравнању и стечају (Служб. лист СФРЈ бр. 15/65. са доцнијим изменама) дају право продавцу (који је до коначне исплате цене продате ствари задржао својину на истој) да путем излучне—разлучне тужбе тражи да се извршење (спроведено над ствари над којом је он задржао својину) прогласи неважећим, односно да се из стечаја издвоји предмет над којим је он задржао право својине, све док му цена ствари не буде плаћена.

У члану 541. 300 прописује да купац сноси ризик за случајну пропаст ствари. То произилази отуд што је продавац — који је додуже до коначне исплате задржао право власништва продате ствари — исту предао купцу, који је тиме на ствари стекао посед (државину), те у случају пропасти ствари одговара продавцу за исплату њене цене.

Као и код сваке продаје и у случају продаје на отплату може да дође до раскида уговора због неуредне отплате. О томе се говори у чл. 546. 300 у коме се каже да продавац може раскинути уговор ако купац дође у доцњу са почетном отплатом. Продавац може да раскине уговор и после исплате почетне отплате, ако купац дође у доцњу с најмање две узастопне отплате, које представљају најмање осмину цене. — Изузетно, продавац може раскинути уговор кад купац дође у доцњу са исплатом само једне отплате, ако за исплату цене није предвиђено више од четири отплате. Уместо да раскине уговор може продавац — ако је купац у доцњи — захтевати исплату целог остатка цене, али је при томе дужан да пре тог захтева остави купцу накнадни рок од петнаест дана.

У случају раскида уговора продавац мора купцу вратити примљене отплате са каматама од дана када их је примио, а купац је дужан да врати продавцу ствар у стању у ком се налазила кад му је била предата, као и накнаду за њено коришћење до раскида уговора, — а што је прописано у чл. 549. 300.

VI

Коначно, ваља на крају осмотрити везе ових начина обезбеђења веровничких права, јер иако сва ова права имају исти и заједнички циљ — обезбеђење повериоцевих права и интереса, међу њима постоје и значајне разлике, а које се огледају у следећем:

1) Разлика између права ретенције и компензације је у томе да се

а) код компензације могу међусобно урачунавати само истородне обавезе, док се код ретенције могу задржати како индивидуално одређене, тако и различите и генеричне ствари.

б) код компензације се обавезе трајно гасе — оне престају, а код ретенције се само привремено задржава ствар, док не наступи реално испуњење.

в) код ретенције је услов да се ствар држи, да је она у фактичној власти ретинента — а код компензације се то не тражи.

2) Разлика између права ретенције и приговора неиспуњеног уговора је у томе што се:

а) давањем одговарајућег обезбеђења право ретенције гаси — оно престаје, а код неиспуњеног уговора давање обезбеђења управо осигурава извршење уговора.

б) Право приговора неиспуњеног уговора долази до изражаја само код двостраних теретних уговора, а право ретенције се може јавити и код једностраног уговора, па чак и у случају непостојања уговора — на пример у случају пословодства без налога (незваног вршења туђих послова).

3) Право задржавања права располагања, односно права својине односи се на предмет који се не налази у поседу повериоца, него се налази код дужника, а право ретенције се управо односи на ону дужникову ствар која је у државини повериоца.

Одлике свих института осмотрених у овом напису имају, као што је истакнуто — заједнички циљ — олакшање повериоцевих позиција у остваривању и у заштити својих права — зависно од ситуација и прилика у којима се поверилац налази. Наш нови Закон о облигационим односима регулише у нас први пут институте о којима се говори у овом чланку — на јединстве-

ни начин у виду прописа који важе на територији целе државе и тиме доприноси јачању сигурности правног саобраћаја у нас.

Иако битно не мења оно што је и до сада судска пракса усвојила — ипак регулишући извесна питања која до сада законски нису била изричито регулисана (на пример право задржавања права располагања, односно права својине) — 300 отклања могућност евентуалног неодређеног тумачења извесних односа поглавито у привреди; то је свакако ефикасно средство погодно за избегавање произвољног тумачења одређених ситуација у привредноправном промету.

Др Јован Гуцуња

судија Основног суда удруженог рада у Новом Саду

ПРОБЛЕМИ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА ПОВЕРИЛАЧКО- ДУЖНИЧКИХ ОДНОСА И ЗАШТИТЕ ПОВЕРИЛАЦА У СЛУЧАЈУ ПРЕСТАНКА ОРГАНИЗАЦИЈЕ УДРУЖЕНОГ РАДА

I

*Потреба и значај правног регулисања поверилачко-дужничких
односа у случају престанка организације удруженог рада*

1. Организације удруженог рада се оснивају, организују, удружују ради обављања привредних и других делатности, али, у одређеним околностима и условима, могу и да престану. Престанак организације удруженог рада може да буде различито мотивисан. До престанка правног и привредног субјекта може да дође у циљу организационих побољшања, радног и пословног повезивања, обједињавања и проширивања процеса производње, па се ради тога врше промене у организовању организације удруженог рада, али и због непостојања услова за успешно пословање и остваривање привредне делатности, немогућности испуњења обавеза према повериоцима, односно немогућности трајнијег испуњења обавеза које се подмирују из дохотка, у којим случајевима се спроводи поступак редовне ликвидације или стечаја.

У току пословања, обављајући привредну делатност, организација удруженог рада ступа у бројне правне и пословне односе, а правни промет и пословни односи стварају права и обавезе. Тако организација удруженог рада заснива поверилачко-дужничке односе. Престанак организације удруженог рада отвара питање заштите права поверилаца, која произлазе из тих односа, јер треба да уследи престанак правног субјекта. Због тога се, поводом престанка организације удруженог рада, без обзира због којег је основа уследио, а посебно због заштите сигурности правног промета у коме настају поверилачко-дужнички односи, неминовно поставља питање правног регулисања ових односа, које је организација удруженог рада засновала, пре него што је започет поступак за њен престанак.

2. Правно регулисање поверилачко-дужничких односа у случају престанка организације удруженог рада врши се у поступцима за престанак.

У случају промена у организовању организације удруженог рада не би смео да се појављује проблем поверилачко-дужничких односа. Промене у организовању морају да се врше тако да буду заштићена савесна трећа лица и да се то не одражава негативно на поверилачко-дужничке односе. Услед оваквих промена, које не доводе до ликвидирања средстава организације удруженог рада, не сме да се изгуби одговорност за извршење обавеза према повериоцима. Поверилачко-дужнички односи, у овом случају, регулисани су пружањем потпуне заштите савесним трећим лицима, конституисаном законском одговорношћу, која може само да се појача самоуправним споразумом. Средства организације удруженог рада која престаје преносе се на новоорганизовану организацију удруженог рада, а обављање делатности се наставља у том новом облику организовања удружених радника. Због тога се одговорност новоорганизованих организација удруженог рада за обавезе ранијих организација удруженог рада утврђује на основу Закона о удруженом раду од 1976. године¹ и самоуправним споразумом о променама у организовању.

Када су у питању остали основи за престанак, потребно је да се посебно правно регулишу поверилачко-дужнички односи, јер ови основи доводе до захтева за ликвидирање средстава, права и обавеза организације удруженог рада која престаје. Ради се, дакле, о дефинитивном престанку организације удруженог рада, па нема преношења средстава ни настављања делатности у неком новом институционалном облику удруженог рада. Овде се не организује нова организација удруженог рада, што значи да се одговорност за обавезе креће у границама средстава којима располаже организација удруженог рада која престаје. Док у случајевима код којих долази до редовне ликвидације посебно правно регулисање поверилачко-дужничких односа, по правилу, треба да је само потреба, у случајевима инсолвентности наилази се на проблем правног регулисања ових односа.

Пошто основи због којих долази до редовне ликвидације не би требало да доводе у питање потпуно намирење потраживања свих поверилаца, поступак редовне ликвидације, у којем се врши то регулисање, као ни поступак промена у организовању, не ствара тако суптилне, сложене и, за ову тему, правно-теоретски посебне ситуације. Инсолвентност, међутим, доводи у питање намирење потраживања поверилаца.

3. Проблем правног регулисања поверилачко-дужничких односа у случају инсолвентности има велики правно-теоретски и

¹ Правила о одговорности за обавезе у случају промена у организовању организација удруженог рада предвиђена су у одредбама чл. 256—261. Закона о удруженом раду од 1976. године — „Службени лист СФРЈ”, бр. 53/1976.

практични значај. То питање је привлачило пажњу правне теорије од римског права до данас. Значај и актуелност овог проблема, нарочито са гледишта заштите поверилаца, постоје и у социјалистичким друштвено-економским односима. Проблеми се крећу од генералног опредељења за начин правног регулисања поверилачко-дужничких односа у оваквој специфичној ситуацији до бројних правно-теоретских спорова у вези правне природе, правних дејстава, поступка, итд. — било којег прихваћеног начина. Уставне и законодавне промене у погледу самоуправног организовања организација удруженог рада на начелима самоуправног удруживања рада и средстава, појачавају значај и актуелност ове проблематике код нас. Ово тим пре, што многа правна питања из ове области, код нас, и поред великог практичног и правно-теоретског значаја, нису добила и одговарајућу правно-теоретску обраду.

4. Постоји више начина за правно регулисање поверилачко-дужничких односа у случају инсолвентности организације удруженог рада (санација, самоуправно споразумевање о смањењу потраживања, принудно поравнање, стечај). Један од њих доводи и до престанка организације удруженог рада, а то је стечај. Дакле, путем стечаја, односно у стечајном поступку, врши се правно регулисање поверилачко-дужничких односа када организација удруженог рада престаје због инсолвентности. Овај начин правног регулисања односа инсолвентног дужника и његових поверилаца подразумева правна решења за веома разноврсне правне ситуације, те га прате контроверзе од самог почетка, при генералном опредељењу за његову примену, па током целог поступка.

II

Заштита поверилаца у поступку стечаја

5. Стечај је веома погодан правни институт за правно регулисање поверилачко-дужничких односа у случају инсолвентности организације удруженог рада, односно у случају њеног престанка због инсолвентности. Инсолвентност је у пракси, у таквим приликама када доводи до принудног престанка организације удруженог рада, по правилу, праћена и презадуженошћу. Начело временског приоритета (*prior tempore potior iure*), које се примењује у појединачном извршном поступку, у оваквим приликама се појављује као неправично, јер пасива у тој мери прелази активу дужника да, ни у случају распродаје свих дужникових средстава, не могу да се намире повериоци. Стечајно начело паритета, *in concursu conditio omnium creditorum par est*, обезбеђује истовремено, заједничко и сразмерно намирење свих стечајних поверилаца, на који начин се ризик од инсолвентности равномерно распоређује на све стечајне повериоце, и тако

ублажавају последице инсолвентности. Иако доводи до низа вишеструко негативних последица, које могу да имају и широке размере, стечај има низ значајних и позитивних страна и правних дејстава, али су оне мање уочљиве, јер се остварују у економско-финансијски потпуно негативним околностима, спасавањем онога што се још спасти може.

6. Стечај представља посебну врсту судског поступка, који се спроводи у случају инсолвентности дужника, ради заштите поверилачких и друштвених интереса и правног регулisaња поверилачко-дужничких односа, путем истовременог, заједничког и сразмерног намирења стечајних поверилаца, чији се интереси за намирење истовремено стичу према дужнику, из преосталих уновчених дужникових средстава, што, када се ради о правном лицу, доводи до принудног престанка овог субјекта права.

С аспекта функције коју остварује, стечај, дакле, представља правни институт, или начин, за правно регулisaње поверилачко-дужничких односа у случају престанка организације удруженог рада због инсолвентности, а с аспекта циља коме служи правни институт заштите поверилаца, али и друштвених интереса, који доводи до принудног престанка инсолвентног дужника (правне личности) и његовог уклањања из привредног и правног промета.

По правној природи стечајни поступак је поступак генералног извршења.

7. Стечај води порекло из римског права, из правних института *missio in bona* и *cessio bonorum*, али тек у буржоаском друштвено-економском периоду, у условима високо развијених робноновчаних односа и пословно-правног промета, доживљава пун развој и добија потпуну форму и садржину. То, међутим, не значи да је стечај правни институт једино капиталистичког друштвено-економског система. Овај правни институт произлази из тржишног система привреде, па није у противности са социјалистичким друштвено-економским уређењем, у коме је организован такав привредни систем, наравно, уз прилагођавање друштвеним потребама и специфичностима.

Примена стечаја је оправдана у нашим самоуправним социјалистичким друштвено-економским односима, јер се стечај појављује као нека врста регулатора, као нужни правни институт привредног и правног система, путем кога се *de iure* одстрањују са тржишта оне организације удруженог рада чија друштвена корисност рада није позитивно верификована, и које су *de facto* већ одстрањене из привредних односа, а истовремено пружа максимално могуће обезбеђење и заштита интереса друштвене заједнице и свих поверилаца. Теорија негације стечаја, која је заступљена у Совјетском Савезу и другим источно-европским социјалистичким земљама централистичког административног управљања привредом, није прихватљива у самоуправним социјалистичким друштвено-економским односима. Сте-

чај је логична последица самосталности, непосредне и самосталне одговорности организација удруженог рада и тржишних односа у привреди, што све карактерише самоуправни социјалистички правни и привредни систем.

8. Код правног регулисања поверилачко-дужничких односа путем стечаја, заштита поверилаца је од основног значаја, јер преостала средства стечајног дужника представљају последњу могућност, а стечајни поступак последњу прилику за какво-такво намирење поверилаца. Ова заштита се креће у два правца: прво, у правцу заштите поверилаца од инсолвентног дужника, и друго, у правцу заштите поверилаца у међусобним односима.

Иако је стечај, с аспекта циља коме служи, правни институт заштите поверилаца, начин и обим те заштите нису јединствено регулисани у упоредном праву, а таква ситуација је била и током еволуције овог правног института. Обим заштите поверилаца испољава се, најчешће, у правном положају поверилаца у стечајном поступку, њиховим правима материјалног и процесног карактера, у могућности њиховог институционалног организовања и утицаја на ток стечајног поступка, те путем надзора над радом органа стечајног поступка. Због тога се заштита интереса поверилаца стечајног дужника у законодавствима регулише путем начела стечаја и конкретних права поверилаца материјалноправног и процесноправног карактера.

У правној теорији често се наилази на квантитативне непоударности при утврђивању начела, које су, најчешће, резултат субјективног вредновања одређених законских поставки, а могућа је и садржинска непоударност истог начела у различитим законодавствима. Најзначајнија и опште прихваћена начела стечаја материјалноправног карактера су начело паритета, начело универзалности и начело уновчавања, а најзначајније процесноправно начело је самосталност (аутономија) поверилаца.

9. Правни положај поверилаца стечајног дужника не мора да буде једнак. Постоје категорије поверилаца које, због одређених околности изражених у садржини и правној природи њихових потраживања, имају право на посебно, одвојено и потпуно намирење. То су: излучни повериоци, разлучни повериоци, компензациони повериоци и повериоци стечајне масе. Они уживају посебну заштиту у стечајном поступку и на њих се не примењује основно стечајно начело — начело паритета, јер се њихова потраживања налазе у посебном односу према стечајној маси, стечајном дужнику и осталим повериоцима који немају то право посебног и, најчешће, потпуног намирења. Ови други повериоци се увек намирују, и то ако је преостало још нешто од дужникових средстава, у непотпуним износима, али сразмерно, равномерно. Они су, у ствари, прави повериоци стечајног поступка, јер се намирују по начелу паритета из стечајне масе, која се образује од преосталих средстава стечајног дужника. Основни и примарни циљ стечајног поступка је обезбеђење исто-

временог, заједничког и сразмерног намирења управо ових поверилаца. Због тога се само они називају стечајни повериоци, док се остали повериоци, који имају право посебног намирења, означавају заједничким називом привилеговани повериоци.

10. Правне последице произведене правним дејством отварања стечајног поступка, директно или индиректно имају утицаја на интересе поверилаца, јер воде, и поред неистоветности појединачних циљева (нпр. стварање услова за спровођење стечајног поступка, обезбеђење и заштита стечајне масе, заштита поверилаца), једном заједничком циљу — заштити поверилаца стечајног дужника.

Правна дејства отварања стечајног поступка, с аспекта заштите поверилаца стечајног дужника у стечајном поступку, испољавају се у:

а) заштити и обезбеђењу стечајне масе (то се постиже ограничењем права дужника, образовањем стечајне масе, и сл.),

б) заштити стечајних поверилаца (то се постиже престанком неких разлучних права, актуализацијом потраживања, прекидом застаривања и сл.),

в) заштити привилегованих поверилаца (компензација, разлучна права, излучна права, потраживања према стечајној маси, и сл.).

Али, крајња и заједничка сврха и карактеристика свих ових појединачних облика заштите је заштита поверилаца стечајног дужника, јер, и стварањем услова за спровођење стечајног поступка, и обезбеђивањем и заштитом стечајне масе, дакле, свим тим појединачним циљевима појединих правних дејстава отварања стечајног поступка, остварује се заштита поверилаца стечајног дужника. Основна начела и облици заштите поверилаца изражени у правним дејствима отварања стечајног поступка, имају, према томе, значајан домашај и улогу, који опредељују правни положај и правне односе поверилаца стечајног дужника у стечајном поступку.

11. Заједнички интерес свих поверилаца стечајног дужника је ликвидација средстава, права и обавеза стечајног дужника, образовање и уновчавање стечајне масе ради стечајне деобе. Међутим, међу повериоцима стечајног дужника ипак постоји одређени сукоб интереса, до којег доводе правне последице отварања стечајног поступка, а који највише долази до изражаја у односима између стечајних поверилаца, са једне стране, и привилегованих поверилаца, са друге стране. Наиме, корист и заштита које поједина правна дејства отварања стечајног поступка доносе једној категорији поверилаца стечајног дужника, доводе истовремено до погоршавања положаја друге категорије поверилаца стечајног дужника, што смањује изгледе за њихово намирење.

Могућност пребијања, првенствено намирење поверилаца стечајне масе и пуноважност већег броја разлучних права доводе до смањења стечајне масе, које умањује изгледе стечајних поверилаца за намирење, али заштита привилегованих поверилаца значи пружање гаранција и правну сигурност у правном промету. Залога, ретенција, на неки начин компензација, и слични правни институти пружају обезбеђење њиховом титулару првенствено од инсолвентности, за случај платежне неспособности стечајног дужника. Савесног и опрезног повериоца, који води рачуна о средствима, треба заштитити у таквим околностима, које, у ствари, представљају ризик од којег се обезбеђење испуњења обавезе благовремено врши, па је оправдано са захтевима таквих поверилаца смањивати стечајну масу, без обзира што се тиме погоршава положај стечајних поверилаца.

До обрнуте ситуације доводи престанак неких разлучних права, који представља за поједине повериоце стечајног дужника губитак привилегије одвојеног намирења, али доноси користи и већи обим заштите стечајним повериоцима, јер се испољава у повећању стечајне масе, проширењу примене начела паритета, елиминисању несавесности и изигравања, што свакако обезбеђује већи проценат намирења приликом стечајне деобе.

12. Правна дејства отварања стечајног поступка према дужнику односе се на самоуправност дужника (радници губе самоуправна права), на правни субјективитет дужника (ограничава се правна и пословна способност), на пословање дужника (ограничава се пословање и пословна делатност) и на средства дужника (образује се стечајна маса).

13. Правна дејства отварања стечајног поступка према повериоцима обухватају њихова потраживања и правне послове које је стечајни дужник закључио пре отварања стечајног поступка.

Услед отварања стечајног поступка долази до актуализације потраживања поверилаца, претварања неновчаних у новчана потраживања, пребијања потраживања, престанка неких разлучних права, престанка тока камата, посебних услова за прекид застаривања. Ова правна дејства су материјалноправне природе, а наступају аутоматски, *ex lege*.

Посебно је значајна могућност побијања правних радњи стечајног дужника, што представља облик повратног дејства стечаја. На тај начин се омогућује повериоцима и стечајном дужнику да, у односу на стечајну масу, отклоне правне последице одређених, иначе пуноважних, правних радњи стечајног дужника усмерених на материјалноправна располагања која је стечајни дужник учинио у одређеном року пре отварања стечајног поступка. Право побијања је предвиђено у циљу спречавања дискриминисања или фаворизовања појединих поверилаца

од стране стечајног дужника. Путем побијања правних радњи стечајног дужника, које се битно разликује од ванстечајног побијања дужникових правних радњи, врши се обеснажење располагања стечајног дужника, која су имала значај поговдавања једне групе поверилаца, или оштећења других, са циљем да се тако отуђено средство поврати у стечајну масу.

14. Отварање стечајног поступка актуализује одговорност јемаца за обавезе главног дужника, а исплата повериоца по стечајној квоти не ослобађа ни солидарног дужника ни јемца од обавезе за преостали део потраживања.

15. Правна дејства отварања стечајног поступка на судске поступке су процесноправног карактера, а испољавају се у прекиду текућих парничних и извршних поступака.

До прекида парница долази по самом праву, а не по одлуци суда, како се погрешно заступа у судској пракси.²

16. Права поверилаца материјалног карактера у стечајном поступку могу да се сврстају у три групе. Прву групу чини право поверилаца да санирају економско-финансијско стање дужника, ради спречавања престанка организације удруженог рада и примене стечаја као облика правног регулисања поверилачко-дужничких односа у случају инсолвентности (право на преузимање санације, право на закључивање самоуправног споразума о смањењу потраживања, право на закључивање принудног поравнања). Другу групу чини право на побијање правних радњи стечајног дужника учињених пре отварања стечајног поступка, којим се постиже повећање стечајне масе и обезбеђење сразмерног намирења свих стечајних поверилаца. Трећу групу представљају права чија је сврха намирење поверилаца, као крајњи циљ стечајног поступка (излучна права, разлучна права, право на пребијање потраживања, право првенственог намирења поверилаца стечајне масе, право на намирење из стечајне масе).

17. Стечајни повериоци се намирују из стечајне масе, по основном стечајном начелу *in concursu conditio omnium creditorum par est*, што значи у границама стечајне квоте, а не у потпуности, као привилеговани повериоци.

Стечајна маса представља средства дужника са посебном наменом — сразмерног намирења потраживања стечајних поверилаца.

² Становиште Врховног суда Војводине, „Билтен судске праксе“, бр. 1, тематски број, Нови Сад, април 1978. године, стр. 66; затим образложење одлуке Врховног суда Србије, Гж. 3333/75 од 22. X 1975. године; итд.

III

Проблем заштите поверилаца у поступку редовне ликвидације

18. Редовна ликвидација је други поступак у коме се правно регулишу поверилачко-дужнички односи поводом дефинитивног престанка организације удруженог рада. Поступак редовне ликвидације се спроводи само у условима солвентности и ликвидности, а уколико се у току поступка утврди инсолвентност дужника, обуставља се редовна ликвидација и отвара стечајни поступак.

19. Пошто је у току поступка редовне ликвидације, још увек, дозвољено паралелно намирење у појединачном извршном поступку,³ појављује се проблем заштите поверилаца који траже намирење у поступку редовне ликвидације, ако се утврди инсолвентност дужника. И овде, дакле, постоји сукоб интереса поверилаца. Овај сукоб интереса међу повериоцима (оних који траже намирење у поступку редовне ликвидације и оних који то траже у појединачном извршном поступку) резултира у супротном ефекту у укупном проблему правне заштите поверилаца, а испољава се у смањењу дужникових средстава која улазе у ликвидациону масу, па може да доведе до инсолвентности, односно презадужености.

Дакле, за разлику од стечаја, правни институт редовне ликвидације није правно средство за заштиту поверилаца, у том смислу да повериоцима доноси посебне погодности, или посебна права, којима се обезбеђује намирење. Правно дејство отварања поступка редовне ликвидације не производи правне последице које би обезбеђивале већи степен или већи обим заштите поверилаца, јер се полази од потпуног намирења, као опште претпоставке редовне ликвидације.

20. У правној литератури постоје различита мишљења о питању да ли у случају отварања поступка редовне ликвидације могу да се истовремено и паралелно воде парнични и извршни поступци против дужника.

Присталице становишта, према коме редовна ликвидација није сметња да се воде започети и иницирају нови парнични и извршни поступци, наводе да у поступку редовне ликвидације важи начело појединачног извршног поступка *prior tempore potior iure*, јер редовна ликвидација треба да пружи потпуно намирење.⁴ Поштује се ред првенства којим се захтевало нами-

³ Види пресуду Врховног привредног суда Југославије, П. 210/72. од 16. X 1973. године, објављена у часопису „Правни живот”, бр. 6—7/1974.

⁴ Zuglia (Цуља): Принудна ликвидација (стечај) привредних организација, Загреб, 1956, стр. 8; Букљаш: Привредно право с основама права, Загреб, 1971, стр. 205.

рење, односно којим је стечено заложно право или право намирења, по том ванстечајном начелу. Најзад, у позитивним прописима нема забране или сметњи за то.

Правни писци супротног становишта наводе да се против организације удруженог рада у редовној ликвидацији не могу водити парнице и извршења, а да се, отварањем поступка редовне ликвидације прекидају текући парнични поступци⁵ и извршни поступци.⁶ Ови аутори полазе од тога да се исплати обавеза приступа, тек када се утврди да је организација удруженог рада ликвидна, тј. да има довољно средстава за намирење повериоцима. Они истичу да би повериоци који су пријавили потраживања у поступак редовне ликвидације, могли да остану ненамиреени, уколико се накнадно утврди постојање инсолвентности, односно презадужености, док би повериоци који су се служили појединачним извршењем, наплатили потраживања у потпуности, иако је поступак за редовну ликвидацију отворен. Такође, указују на могућност злоупотреба и фаворизовања локалних поверилаца.⁷

21. Могућност истовременог (паралелног) појединачног остваривања потраживања, мимо поступка редовне ликвидације, у поступку појединачног принудног судског извршења, доводи до бржег намирења појединачних интереса тих поверилаца, који одвојено остварују намиривање својих захтева, бржег ликвидирања средстава и обавеза, што води бржем окончању поступка, али доводи у неравноправан положај повериоце, који нису кренули тим правним путем, него путем пријаве потраживања у поступак редовне ликвидације. Они не само да дуже чекају на намирење, него могу да остану ненамиреени у случају да се накнадно утврди инсолвентност, или презадуженост ликвидационог дужника. Тако се постиже супротан ефекат у укупном проблему правне заштите поверилаца.

22. Ова питања и проблеми су уочени приликом припреме новог закона из ове правне области, па је у Закону о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године,⁸ који ступа на снагу 31. децембра 1980. године, изричито предвиђено да се правне последице отварања поступка стечаја примењују и на поступак редовне ликвидације, ако овим законом није другачије одређено, и да се у поступку редовне ликвидације неће примењивати одредбе поступка стечаја о разлучним и излучним

⁵ Гложинић: Санација и престанак организација удруженог рада, „Правни живот”, бр. 4/1975, стр. 155.

⁶ Јовановић: Привредно право: — привредне организације, Београд, 1961, стр. 280; Вучинић: Да ли се против предузећа у редовној ликвидацији може спровести принудно извршење?, „Правни зборник”, Титоград, бр. 3/1960, стр. 110; Гложинић: *op. cit.*, стр. 157.

⁷ Вучинић: *op. cit.*, стр. 114.

⁸ „Службени лист СФРЈ”, бр. 41/80. од 25. VII 1980. године.

повериоцима.⁹ То практично значи да се од дана отварања поступка редовне ликвидације не може против дужника дозволити принудно извршење ради намирања или обезбеђења, па се извршења у току прекидају.¹⁰ Пошто се не примењују одредбе о разлучним и излучним повериоцима, појединачно извршење неће моћи такође да воде излучни повериоци и разлучни повериоци који су право на одвојено намирање стекли шездесет дана пре отварања поступка редовне ликвидације, без обзира што у поступку стечаја то могу.¹¹ Несумњиво је да ће се тиме постићи већа укупна заштита поверилаца, без обзира на неке правно-теоретске примедбе које се могу упутити оваквом експлицитном законодавном решењу.

23. По правној природи, редовна ликвидација представља врсту поступка генералног извршења, којим се постиже потпуно намирање свих поверилаца, а не, како тврде неки правни теоретичари, административну ликвидацију организације удруженог рада,¹² или оставинску расправу.¹³

IV

Нови савезни закон

24. На основу детаљне анализе одговарајућих правних правила у нашем и страном праву, може се извести општи закључак да се, приликом регулisaња престанка организација удруженог рада, веома значајна пажња посвећује, првенствено због заштите општих друштвених интереса и интереса поверилаца, што исправнијем и потпунијем правном регулisaњу поверилачко-дужничких односа.

Стечај и редовна ликвидација, иако веома значајни правни институти, још увек нису у нашем праву потпуно обликовани. Нашем правном и привредном систему је, поред редовне ликвидације, потребан и правни институт стечаја, прилагођен нашим друштвено-економским односима и друштвено-политичком систему. Стечајем се правно регулишу поверилачко-дужнички односи у ситуацији када то није могуће редовном ликвидацијом, јер, због инсолвентности и презадужености, само посебна стечајна правила могу да пруже заштиту повериоцима. Пошто се на тај начин одстрањују из правног промета организације удру-

⁹ Види чл. 208. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године.

¹⁰ Види чл. 148. ст. 1. и 2. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године.

¹¹ Види чл. 148. ст. 3. Закона о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године.

¹² Растовчан: Подужећа и радње у новом привредном систему, Загреб, 1959, стр. 67—68; и др.

¹³ Zuglia (Цуља): *op. cit.*, стр. 10.

женог рада чија друштвена корисност рада није позитивно оцењена, због неефикасног, неорганизованог, несамоуправног, нерентабилног пословања које наноси штету друштвеним интересима и повериоцима, стечајем се остварују, истовремено и интереси друштвене заједнице, што му даје општедруштвени значај.

25. Тренутно још важећи Закон о принудном поравнању и стечају од 1965. године¹⁴ није у складу са веома значајним променама у области друштвено-економских односа, а исто тако и са променама у нашем правном систему. Последњих година интензивно се радило на изради нових прописа о престанку организација удруженог рада и правном дејству овог престанка, којим би био замењен важећи, али и неодговарајући Закон о принудном поравнању и стечају од 1965. године. Резултат ових вишегодишњих напора је доношење новог савезног законског прописа под називом: Закон о санацији и престанку организација удруженог рада од 1980. године, који ступа на снагу 31. децембра 1980. године.

¹⁴ „Службени лист СФРЈ”, бр. 15/1965, 21/1965, 55/1969, 39/1972, 16/1974.

Владимир Таминцић
правни саветник РО „Петрохемија“, Панчево

ПАСИВНА ЛЕГИТИМАЦИЈА У ПРИВРЕДНИМ СПОРОВИМА КАДА ЈЕ ТУЖЕНА РАДНА ОРГАНИЗАЦИЈА КОЈА У СВОМ САСТАВУ ИМА ОСНОВНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ УДРУЖЕНОГ РАДА

У пракси се дешава да тужилац означи као туженог радну организацију иако је у материјално-правном односу поводом правног посла са основном организацијом удруженог рада.

Уколико туженик истакне приговор недостатка пасивне легитимације дешава се да тужилац тужбу преиначи у смислу одредбе из чл. 192. ст. 1—3. ЗПП-а. Правна лица на која је тужба проширена — основне организације удруженог рада могу прихватити овакво субјективно преиначење тужбе и у том случају нема посебних проблема за решавање спора бар у погледу легитимације. Суд ће одлуку донети у односу на туженика који је по оцени суда пасивно легитимисан.

Уколико трећа лица — новоозначени тужени (ООУР или више њих) одбију да тужба буде на њих преиначена, суд не може ни на који начин одлучити да они учествују као тужена странка у парници. То је изричито законско уређење из чл. 192. ЗПП-а. То је став и правне науке.¹

Уколико се приговор недостатка пасивне легитимације покаже основаним, што се често дешава, јер радна организација најчешће у правном промету иступа у своје име а за рачун ООУР или у име и за рачун ООУР, суд ће тужбени захтев одбити. Тужилац је затим у ситуацији да мора подносити нову тужбу против ООУР-а који је легитимисан. Разуме се, тужилац се може жалити против одлуке суда донете у првом спору. Но, може се десити да због застарелости према овом — новотуженом ООУР-у тужилац изгуби спор. Такође се може десити да и овај тужени истакне приговор недостатка пасивне легитимације, те да укаже да је неки други ООУР легитимисан. Истакну-

¹ Грађанско процесно право — Познић, Београд 1978, 6. издање, страна 201.

ти пример очигледно указује да одредба из чл. 192. ЗПП није најбоље решење када су у питању привредни спорови, односно када је тужена странка у спору радна организација која у свом саставу има ООУР-е.

Ово због тога што је последњих година код организација удруженог рада, услед релативно честих статусних промена и због настављања раније праксе у погледу закључивања послова у правном промету, чест случај да странке из материјално-правног посла нису идентичне странкама у спору.

Због тога ваљало би размотрити питање да ли из правно-политичких разлога ваља предложити уређење овог института на нови начин, тако што би се у посебним одредбама за поступак у привредним споровима предвидео изузетак од одредбе из чл. 192. ЗПП, на тај начин што се тужени ООУР-и на које је или на кога је тужба преиначена, не би могли успешно противити преиначењу тужбе на њих у субјективном смислу, уколико су у саставу радне организације која је првобитно тужена.

Аргументи за досадашње законско уређење

У прилог досадашњег уређења стајао би разлог да треће лице — новоозначени тужени мора примити парницу у стању у коме се она налази у време када оно ступа у парницу. Познић оправдано утврђује да у правном животу управо због тога ретко долази до промене тужене странке.²

Аргументи за ново законско уређење

С обзиром на појачано дејство елемента писмености у поступку у привредним споровима³ и на могућности коришћења писмених доказа до окончања главне расправе — без повреде начела непосредности иако су ти докази изведени пре ступања новог туженика у парницу, као и на могућност коришћења писменог доказа као повита у жалбеном поступку, ублажено би било негативно дејство обавезе да треће лице прима парницу у стању у коме се она налази у време његовог ступања у парницу. Треће лице би и даље примало парницу у таквом стању, али писмени докази изведени до његовог ступања у парницу могу се поново ценити од првостепеног суда, што није случај са другим доказним средствима (сведоци, вештаци, саслушање странака), јер недостаје непосредност.

У пракси је свакако познато да се у привредним споровима ретко изводе докази саслушањем сведока. Истина, вештачење је релативно често.

² Цитирано Познићево дело, стр. 201.

³ Цитирано Познићево дело, стр. 381.

Иначе, овакав институт преиначења тужбе у субјективном смислу преузет је у наш ЗПП из ранијих процесно-правних система. Наш ЗПП имао је још у првој редакцији из 1957. године овакво уређење. У то време је у пракси и теорији привредног права важила концепција „предузећа” као јединственог правног лица. Након доношења уставних амандмана на Устав из 1963, односно након доношења ЗУР-а, положај РО и ООУР је у много чему другачији и битно се разликује од положаја ранијег јединственог „предузећа”, или касније сложеног предузећа. При томе се мисли на материјално право. У процесном праву нису уследиле одговарајуће промене. У погледу преиначења тужбе ништа се није променило.

У сваком случају досадашња правна пракса судова у привредним споровима указује на то да је овај институт већа кочица у остваривању права тужиоца, него што је позитивно дејство тог института у заштити положаја туженика у парници поводом његове обавезе да за случај пристанка на преиначење тужбе ступи у парницу у стању у коме се она налази.

По правилу су интереси РО и ООУР у много чему подударни. Досадашње уређење овог института нема у виду ту околност. Сматрамо да је интерес и РО и ООУР да се један спорни однос разреши са што мање трошкова, дакле у једном спору, уместо у више спорова. Тиме се избегава и ризик различитих одлука два већа у једном или у више судова истог степена поводом идентичног захтева.

У пракси у привредним споровима у САП Војводини и СР Србији судови су настојали да прате промене у статусу РО и ООУР те да оваква преиначења у субјективном погледу третирају као исправљање поднеска — тужбе у погледу назива туженика (чл. 109. и 312. ЗПП). То се у пракси некада назива „прецизирање тужбе”. Ни ова пракса, а нити назив „прецизирање” немају ослоња на ЗПП.

У сваком случају оваква пракса судова указује на превазиђеност уређења о коме се овде пише. Овом праксом судови настоје да прилагоде ову одредбу ЗПП-а о исправљању поднеска потребама живота.

Међутим, након усаглашавања статуса РО и ООУР и уписа у судски регистар у смислу одредаба ЗУР-а и других прописа судови у новијој пракси напуштају ово становиште и сада се по правилу одбија преиначење тужбе у субјективном смислу чак и када то тужилац назива исправљањем тужбе.

Главни аргумент за ново уређење био би у томе што РО, која у свом саставу има ООУР-е, заправо нема средстава из којих би се могле измирити обавезе ООУР-а. РО нема ни свој жиро-рачун са кога се може извршити исплата (има само пролазни жиро-рачун). То значи да би тужилац чак и ако успе у спору против тужене РО морао затим водити нови спор против

ООУР-а који одговарају за обавезе РО (те обавезе извиру сада из пресуде, уколико она постане правоснажна и извршна).

У сваком случају једноставније решење би било дозволити преиначење тужбе и на ново означене тужене ООУР-е. Разлог зато је и у смањењу трошкова нове парнице, мањем ангажовању судова и коначно бржем решавању насталих спорова.

Свакако би било интересантно чути и супротна становишта или мишљења која иду у прилог овог предлога — расправе.

ГРАБАНСКО ПРАВО

Казна затвора као разлог за престанак радног односа.

Према садржини списка и сагласном утврђењу нижестепених судова међу странкама није спорно да је тужиоцу са даном 11. VII 1977. године престало својство радника у удруженом раду одлуком А. текстилне индустрије „А“ у А. бр. VII-4817-15/73 од 22. VIII 1973. године на основу чл. 56. тач. 3. тада важећег Закона о међусобном односу радника у удруженом раду (ЗМОУР). Тужилац је у вођеном радном спору тражио утврђење незаконитости наведене одлуке о престанку својства радника у удруженом раду, али је са тим захтевом одбијен правоснажном пресудом Општинског суда у А. бр. П. 337/73 од 27. XI 1973. године.

Није спорно ни то да је до такве последице за тужиоца дошао након што је Окружни суд у С. известио предузеће „А“ у А. да је тужилац правоснажном пресудом тога суда бр. К. 178/72 од 29. III 1973. године осуђен због кривичног дела из чл. 234. ст. 1. КЗ на казну затвора у трајању од једне године, те да се казна има сматрати издржано обзиром да се тужилац налазио у притвору од 18. XII 1971. године до 29. III 1973. године.

Тужилац сматра да му је причињена материјална штета поближе означена у тужби незаконитом радњом судије Окружног суда у С. — његовом нетачном констатацијом да је тужилац казну затвора због кривичног дела из чл. 234. ст. 1. КЗ издржао. Тиме је било могућно предузећу „А“ да донесе одлуку о престанку својства радника у удруженом раду тужиоцу

са даном 11. VII 1973. године, иако за такву одлуку није било потребног основа у смислу чл. 56. тач. 3. ЗМОУР. По мишљењу тужиоца радни однос му није могао престати обзиром да није наступио на издржавање казне, а за престанак радног односа по чл. 56. тач. 3. ЗМОУР релевантни су само правоснажна кривична пресуда и моменат упућивања на издржавање казне, док се он налазио у притвору.

Ово правно схватање тужиоца није правило, а таква је идентична оцена дата и од стране суда у радном спору, који је тужилац водио ради утврђења незаконитости одлуке предузећа „А“ од 22. VIII 1973. године о престанку својства радника у удруженом раду са којим је захтевом, као што је већ напред речено, тужилац правоснажно одбијен, укључујући ту и предлог за понављање поступка у том радном спору.

По становишту овог ревизијског суда, ако се у изречену казну по КЗ урачунава време проведено у притвору, тако да се тиме испрпљује изречена казна, рад раднику престаје када му је уручена правоснажна пресуда. Ово због тога, што се има узети да је тај радник у ствари издржао казну, а то је основа законске одредбе чл. 56. тач. 3. тада важећег ЗМОУР за престанак рада. Ако би се прихватило противно схватање које заступа тужилац, такав радник би био привилегован у односу на оног радника који је ступио на издржавање казне након правоснажности кривичне пресуде.

(Врховни суд Војводине, Рев. 278/80).

Не могу уживати заштиту суда оних захтеви странака који су проистекли из недозвољених правних послова.

...

Овај суд прихвата закључак и становиште првостепеног суда, да су међусобна права и обавезе странака заснована на купопродајном уговору од 14. XII 1973. године, од кога се одступило по питању битног састојка уговора — цене предметних некретнина, по усменом споразуму утврђене и исплаћене у вишем износу. По предаји некретнина туженима као кућима, тужитељ је после поступка вођеног против њега ради утврђивања порекла имовине, исплатио накнадно утврђени порез на промет продате некретнине на бази фактички постигнуте и исплаћене купопродајне цене од 305.000.— динара, док је тужени као купац сагласно писменом уговору, својој обавези удовољио плаћањем пореза на промет на бази цене унете у уговор у висини од 145.000.— динара. Правилно је истакнуто становиште првостепеног суда да је правни посао у погледу купопродајне цене предметне некретнине, тј. у том једном делу, апсолутно ништав, јер је уношење фиктивне цене у писмени уговор имао за циљ да се једним делом избегне плаћање пореза на промет. Како је о томе постигнута сагласност парничних странака, по таквом правном послу не могу уживати заштиту суда ради отклањања штетних последица.

Неосновано се тужитељ у жалби позива на прописе Закона о порезу на промет некретнина, у погледу обавезе исплате тога пореза од стране продавца, јер истом није искључена могућност да обавезу плаћања пореза преузме и сноси купац. У конкретном случају, ова околност није од значаја, него је битна разлика у цени предметне некретнине, тј. између оне уговорене по важећем писменом уговору и оне постигнуте по усменом споразуму како је то првостепени суд правилно утврдио и оценио да су странке закључиле правни посао „који је у једном делу апсолутно ништав“, образлажући да је тај део висина купопродајне цене. Према изнетом образложењу првостепене

пресуде несумњиво произилази да се ради о ништавости предметног уговора само у односу на тај део, те жалбени разлози изјављени на нејасност првостепене пресуде у том погледу нису основани.

(Виши суд у Новом Саду, Гж. 1361/80).

Ко се све може сматрати чланом породичног домаћинства.

...

Ко се има сматрати чланом породичног домаћинства носиоца стана и права утврђује се у сваком конкретном случају према свим околностима. По правилу, породично домаћинство постоји између сродника. Не може се, међутим, унапред искључити свака могућност да се и дугогодишња заједница живота и становања у истом стану између лица која нису сродници уподобити породичном домаћинству, ако су стварни односи у тој заједници били такви да се суштински не разликује од односа у породичном домаћинству између сродника.

Првостепени суд је правилно закључио да се тужена није могла сматрати чланом породичног домаћинства пок. Ф. А., а нити се она према мишљењу овога као другостепеног суда може уподобити са овим чланом, а обзиром да је заједница живота између ових лица трајала релативно кратко време од око једне године дана.

(Виши суд у Новом Саду Гж. 1853/80).

У случају изостанка обе странке са рочишта поводом предлога за повраћај у пребашње стање не наступа мировање.

Првостепени суд је у конкретном случају погрешно применио одредбе Закона о парничном поступку. Наиме, првостепени суд је у овом предмету 5. III 1980. године

донео решење о мировању поступка, и то у ситуацији када је достава тужиоца била уредно исказана, он се позиву није одазвао, а тужени је предложио мировање поступка. Након овог решења је тужилац доставио суду лекарско уверење из кога се види да је у време када је одређено мировање поступка био неспособан за путовање, па је из ових разлога затражио повраћај у пребашње стање. Првостепени суд је након тога заказао рочиште за повраћај у пребашње стање 22. IV 1980. године, а на које рочиште нису приступиле обе странке за које је достава уредно исказана. Првостепени суд је погрешно када је донео поново решење о мировању поступка, пошто мировање не наступа у случају изостанка обеју странака са рочишта за исправљање у предлогу за повраћај у пребашње стање и рочиште је требало бити одржано у њиховој одсутности. Значи, првостепени суд је требао одлучити о овом предлогу, решењем га дозволити или одбацити, а што није учињено. У том случају би раније решење о мировању поступка (5. III 1980) било на овај начин укинута или остављено на снази. Пошто овако није поступљено, погрешно су примењене одредбе Закона о парничном поступку из чл. 117, 118, 119, 120, 121. и 122. ЗПП-а, па је жалбу ваљало уважити, и првостепено решење укинуги у смислу чл. 380. ст. 1. тач. 3. ЗПП-а.

(Виши суд у Новом Саду Гж. 1576/80).

Тужиоцу није признат трошак таксе на тужбу јер исту није платио.

Према чл. 3. ст. 1. тач. 1. Закона о судским таксама (Сл. лист САПВ, бр. 22/71), ако у овом Закону и Таксеној тарифи није другачије одређено, таксена обавеза настаје за поднеске (тужбе) кад се предају.

Првостепени суд је правилно поступио када тужоцима није признао трошкове за таксу на тужбу, а имајући у виду да тужиоци таксу нису платили у моменту подношења тужбе, те стога овима ова накнада и не припада. Доказ о исплаћеној такси на тужбу тужиоци нису приложили нити уз жалбу, па се стога жалба тужилаца показује неоснованом, услед чега је одлуку о трошковима у побијеној пресуди ваљало потврдити.

(Виши суд у Новом Саду Гж. 1737/80)

Утврђивање трошкова поступка када се одлука о главној ствари доноси на бази слободне оцене (чл. 223. ЗПП).

У спору ради децјег издржавања, суд доноси своју одлуку на бази чињеница које су прописане чланом 52. покрајинског Закона о односима родитеља и деце, а тичу се потреба детета и имовинских и породичних прилика његових родитеља. Одлуку о укупним потребама детета суд доноси на бази слободне оцене — сходно чл. 223. ЗПП, те на тој основи одлучује колико ће који родитељ новчано доприносити подмирењу дететових потреба. Пошто је одлука суда у знатном делу базирана на слободној оцени, тужилац тј. дете, које макар и делимично успе у спору, увек има право на накнаду трошкова спора, сразмерно успеху тужбе у погледу главне ствари. Стога је погрешан закључак првостепеног суда да парничне трошкове треба пребити због тога што је тужилац само делимично успела са својим главним тужбеним захтевом, што указује на основаност жалбеног предлога да се побијано решење преиначи.

(Виши суд у Новом Саду).

**Праксу приредио:
Светозар Добросављев**

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, одржаној 5. септембра 1980. године, донета су следећа решења;

1) Узет је на знање извештај председника и секретара Управног одбора о раду органа Коморе између две седнице, и благајника Управног одбора о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине на дан 5. IX 1980. године.

2) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора да је 192 адвоката од укупно 318 до 5. септембра 1980. године уплатило обавезни допринос у износу од 460.970 динара. Администрација Коморе уплатиће извештај свим Општинским организацијама адвоката о уплатама обавезног доприноса са њихове територије и препоруком да учину на чланство у циљу измирења својих обавеза да би Управни одбор могао спровести скупштинску одлуку.

3) Решењем бр. 164/80. уписује се у Именик адвоката Прерадовић Прерад, са седиштем адвокатске канцеларије у Бачкој Паланци, М. Тита бр. 15, са даном 1. октобар 1980. године.

4) Решењем бр. 179/80. уписује се у Именик адвоката Фуруновић Чедомир, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Бечеју, Трг ослобођења бр. 20, са даном 8. септембар 1980. године.

5) Решењем број 186/80. уписује се у Именик адвоката Фодор Тибор, са седиштем адвокатске канцеларије у Палићу, Ул. 10. октобра бр. 13, са даном 8. септембар 1980. године.

6) Решењем број 200/80. уписује се у Именик адвоката Степанов Миливој, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Огњена Прице бр. 17, са даном 5. IX 1980. године.

7) Решењем број 203/80. уписује се у Именик адвоката Марков Мирослав са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Народних хероја бр. 5, са даном 5. IX 1980. године.

8) Решењем број 204/80. уписује се у Именик адвоката Мацедонић Иван, са седиштем адвокатске канцеларије у Бечеју, М. Тита бр. 57, са даном 1. октобар 1980. године.

9) Решењем број 213/80. уписује се у Именик адвоката Јовановић Живка, са седиштем адвокатске канцеларије у Кули, Лењина бр. 53/I, са даном 15. IX 1980. године.

10) Решењем број 187/80. уписује се у Именик адвокатских приправника Милошевић Мирослав, са вежбом код Бачић Данила, адвоката у Зрењанину. Адвокатско-приправничка вежба тече од 5. IX 1980. године.

11) Решењем број 198/80. брише се из Именика адвоката Перовић Божић, адвокат у Србобрану, са даном 30. IX 1980. године због пресељења седишта адвокатске канцеларије на територију Основне адвокатске коморе у Пожаревцу. За преузимаоца одређен је Кишпалко Иван, адвокат у Србобрану.

12) Решењем број 209/80. узето је на знање да је Козомора Милан, са даном 1. септембар 1980. године наставио адвокатско-приправничку вежбу код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, члана Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро“ након одслужења редовног војног рока.

13) Решењем број 210/80. брише се из Именика адвокатских приправника Степанов Миливој, са адвокатско-приправничком вежбом код мр Војислава Попадића, адвоката у Новом Саду, члана Адвокатске радне заједнице „Адвокатски биро — установа правне помоћи“ са даном 5. IX 1980. године, јер је уписан у Именик адвоката.

14) Решењем број 199/80. евидентиран је уговор о пружању правне помоћи од 14. VIII 1980. године склопљен између Матијевић Ивана, адвоката у Новом Саду, и РО „Универзал“ из Сремских Карловаца.

15) Управни одбор минутом ћутања одао је пошту преминулим колегама: Филиповић Алби, адвокату у пензији из Суботице, Бошковић Весни, адвокату из Новог Сада, и др Петошевић Луки, адвокату из Старе Пазове.

16) Решењем број 160/80. Управни одбор наложио је књиговодству Коморе да исплати посмртнину иза преминуле Бошковић Весне, адвоката у Новом Саду, која је умрла 27. јуна 1980. године, њеном супругу Бошковић Стевану, адвокату у пензији из Новог Сада.

17) Решењем број 183/80. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог Филиповић Албе, адвоката у пензији из Суботице, који је умро 21. јула 1980. године, и посмртнину исплати његовој удовици Филиповић Анастасији из Суботице, Пушкинов трг бр. 4.

18) Решењем број 216/80. наложено је књиговодству Коморе да изврши обрачун посмртнине иза преминулог др Луке Петошевића, адвоката у Старој Пазови, који је умро 1. јула 1980. године, и посмртнину исплати сину преминулог Петошевић Душану, адвокату из Београда.

19) Управни одбор у председништво Удружења за кривично право и криминологију САП Војводине делегира Бељански Слободана, адвоката у Новом Саду.

20) Управни одбор узео је на знање извештај Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије да ће на Конгресу Међународне уније адвоката, који ће се одржати од 30. VIII 1981. године до 4. IX 1981. године у Њујорку, бити три теме и то: 1) Односи адвокатуре и јавности; 2) Нека питања међународне продаје; 3) Одговорност руководиоца и главних акционара друштва. Управни одбор путем Општинских организација адвоката позива колеге да се пријаве за националне референте по конгресним темама.

21) Решењем број 159/80. брише се из Именика адвоката Бошковић Весна, адвокат у Новом Саду, Народних хероја бр. 5, са даном 27.

јуни 1980. године, услед смрти. За преузимаатеља одређен је Комленовић Вељко, адвокат у Новом Саду, М. Горког бр. 2/С.

22) Решењем број 165/80. брише се из Именика адвоката Ботић Милорад, адвокат у Новом Саду, Народних хероја бр. 6/І, са даном 2. јули 1980. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређена је Ботић-Ракић Бранислава, адвокат у Новом Саду, Народних хероја бр. 6/І. Узет је на знање извештај Милорада Ботића да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

23) Решењем број 167/80. брише се из Именика адвоката Петошевић др Лука, адвокат у Старој Пазови, са даном 1. јули 1980. године, услед смрти. За преузимаатеља одређен је Новачић Антун, адвокат у Старој Пазови, М. Тита бр. 14.

24) Решењем број 181/80. брише се из Именика адвоката Будишин Иван, адвокат у Новом Саду, Цара Лазара бр. 4, са даном 31. VII 1980. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређен је др Милан Јовановић, адвокат у Новом Саду, Грчкошколска бр. 10. Узето је на знање да Будишин Иван задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

25) Решењем број 184/80. брише се из Именика адвоката Рогич Бартул, адвокат у Суботици, М. Гупца бр. 28, са даном 31. VII 1980. године, због пензионисања. За преузимаатеља одређени су Стеванов Милан и Маријански Лазар, адвокати из Суботице, Аге Мамужића бр. 9. Узето је на знање да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

26) Решењем број 205/80. брише се из Именика адвокатских приправника Аврамов Душко са адвокатско-приправничком вежбом са даном 1. август 1980. године, због заснивања радног односа.

Управни одбор

Адвокатске коморе Војводине

БРАНКО БЕЊАК

У Новом Саду је дана 17. октобра 1979. умро Бранко Бењак, пензионисани адвокат из Новог Сада.

Бранко Бењак се родио у Привиној Глави (Срем) 27. јануара 1899. године у трговачкој породици. Родитељи му се 1910. пресељавају у Нови Сад, где од тога времена живи све до смрти. Основну школу учио у месту рођења, а гимназију у Новом Саду, где је матурирао 1917. године. Мобилисан у аустро-угарску војску, у данима слома Монархије, враћа се у Нови Сад и ставља на расположење Народној управи у Новом Саду, која га распоређује на рад у управну службу града Новог Сада (Градски савет). Уписује се на право у Загребу, а потом прелази на Универзитет у Београду, где је дипломирао 26. X 1925. године.

Од 1925. до 1930. налази се на адвокатско-приправничкој и судској пракси у Новом Саду, а 8. априла 1930. полаже адвокатско-судјски испит код Апелационог суда у Н. Саду.

Адвокатску канцеларију отвара 8. IV 1930. у Новом Саду, коју води до 6. априла 1941. године. Окупаторске власти му забрањују рад, те је време окупације провео у Н. Саду без посла. За време окупације био под сталном присмотром окупацијских власти, једно време провео и у логору. У данима ослобођења Војводине радио у Градском одбору Н. Сада и Комисији за утврђивање злочина окупатора, а потом краће време у привреди. Од 1950. године поново води адвокатуру у Н. Саду све до пензионисања 30. VI 1969.

Бранко Бењак био је човек позитивних људских вредности. Скроман, радан и поштен. Имао је развијено осећање одговорности и самодисциплине. Уживао је леп углед у грађанству, а клијентела му се обраћала увек с поверењем. Адвокатски посао је обављао савесно и коректно.

И пре и после рата учествовао је у раду Адвокатске коморе у Н. Саду и биран у разне органе Коморе.

Одласком Бранка Бењака изгубили смо доброг човека и врсног адвоката старије генерације.

М. Б.

БУДИСЛАВ БАЈАЦ

У Новом Саду је после дуже и теже болести умро Будислав Бајац, пензионисани адвокат из Врбаса, дана 20. марта 1980. године.

Будислав Бајац се родио у Врбасу 18. априла 1909. године у земљорадничкој породици. Основну школу и гимназију завршио у Врбасу. Матурирао у тадашњој гимназији у Новом Врбасу 1930. године. Право студирао у Суботици, где дипломира 1935. године.

Адвокатско-приправничку и судску праксу обављао у Кули, Сенти и Бихаћу. Судијско-адвокатски испит положио у Сарајеву 1940. године. Окупацију проводи ван посла у Врбасу. Као симпатизер НОП-а у данима ослобођења ради у Команди места у Врбасу, а потом у Среском одбору у Кули, да би 1946. отворио адвокатску канцеларију у Кули. Пресељава своју канцеларију у Врбас 1956, где остаје све до пензионисања 25. III 1976. године.

Будислав Бајац је био културан човек, образован, радан и моралан. Сталожан и разложен, дуги низ година обављао је адвокатске послове с великим успехом. Знањем, искуством, стрпљењем и тактом, својим адвокатским радом, много је допринео у сређивању имовинских односа у средини где је делао, а који су били несређени услед рата, исељавања Немаца, колонизације и других мера у послератном периоду. Овај рад га је углавном апсорбовао и по њему је стекао углед стучњака.

Активно је учествовао у раду Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду, где је у више изборних сесија био у разним органима Коморе, најчешће у Управном одбору и Дисциплинском суду.

Светла и племенита фигура човека и адвоката Будислава Бајца остаће у трајној успмени.

М.Б.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Душан Ружић, Улога, место и карактер заступништва у поступку пред Уставним судом — — — — —	1
Др Марија Радовановић-Вучковић, Конклюдентна радња накнадног одобрења — — — — —	7
Др Карло Ковач, Неки видови ефикасне заштите интереса поверилаца по Закону о облигационим односима — — —	29
Др Јован Ѓуцуња, Проблеми правног регулисања поверилачко-дужничких односа и заштите поверилаца у случају престанка организације удруженог рада — — — — —	39
Владимир Таминџић, Пасивна легитимација у привредним споровима када је тужена радна организација која у свом саставу има основне организације удруженог рада — —	51

ПРАВНА ПРАКСА

Грађанско право (Светозар Добросављевић) — — — — —	55
--	----

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора — — — — —	58
--------------------------------------	----

НЕКРОЛОГ

Бранко Бењак (М. Б.) — — — — —	61
Будислав Бањац (М. Б.) — — — — —	62

Уређивачки савет:

Председник:

Никола Вујашковић
судија Врховног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, саветник покрајинског секретара за правосудје и општу управу, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Н. Саду, *Душан Мићић*, секретар Покрајинског друштвеног правобраниоца самоуправљања, *Светозар Николић*, судија Врховног суда Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у Новом Саду, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, адвокат у Зрењанину, *др Петар Шарчевић*, доцент Правног факултета на Ријечи, *Душан Шитка*, стручно-политички сарадник у Покрајинској конференцији ССРН Војводине

Уређивачки одбор:

Главни и одговорни уредник:

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, судија Општинског суда у Новом Саду, *Мирослав Здејелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник:

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 360.— дин. за иностранство двоструки износ. Цена једног броја 35.— дин.
Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—185 од 23. маја 1973. године, *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО Штампарија „Будућност“, Шумадијска 12, Нови Сад

